

OTDK-dolgozat

Készítette: Kovács Viktória

2013

Az olaj és a fátyol rabságában

Szaúd-Arábia gazdasági és társadalmi helyzete napjainkban

In the captivity of the oil and the veil

The economic and social status of the Kingdom of Saudi Arabia nowadays

Kézirat lezárása: 2012. november 15.

Tartalom

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	4
RESÜMÉ	5
RESUME	6
BEVEZETÉS.....	7
1. SZAÚD-ARÁBIA XX. SZÁZADI TÖRTÉNELME	9
2. SZAÚD-ARÁBIA GAZDASÁGA.....	12
2.1 AZ OLAJ	12
2.2 ENERGIAFOGYASZTÁS ÉS OLAJKIMERÜLÉS.....	16
2.3 NEW ECONOMIC CITIES.....	19
2.4 A 2008-AS VÁLSÁG HATÁSAI	22
2.5 GAZDASÁGI ELŐREJELZÉS	26
2.6 A VILÁG OLAJKÉSZLETEI ÉS FELHASZNÁLÁSUK A JÖVŐBEN	28
3. SZAÚD-ARÁBIA TÁRSADALMI FEJLETTSÉGE	31
3.1 EMBERI FEJLETTSÉGI INDEX (HDI).....	31
3.2 EGYENLŐTLENSÉGGEL KORRIGÁLT HDI (IHDI).....	33
3.3 NEMEK KÖZTI EGYENLŐTLENSÉG INDEXE (GII)	34
3.4 GENDER EMPOWERMENT INDEX (GEM).....	35
3.5 MULTIDIMENZIÓS SZEGÉNYSÉGI INDEX (MPI)	36
3.6 A NŐK HELYZETE SZAÚD-ARÁBIÁBAN.....	37
ÖSSZEGZÉS	42
IRODALOMJEGYZÉK	44

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. számú ábra: A világ olajkészletei (2002)
 2. számú ábra: Szaúd-Arábia GDP-és energiafogyasztás növekedése
 3. számú ábra: New Economic Cities Szaúd-Arábiában
 4. számú ábra: Az FDI alakulás Szaúd-Arábiában (USD) 1970-2010
 5. számú ábra: A fejlődő világba áramló közvetlen külföldi tőke (milliárd USD) 2000-2010
 6. számú ábra: A GCC országok FDI áramlása (milliárd USD)
 7. számú ábra: A nyersolaj és a feldolgozott olaj kínálata (millió hordó/nap)
 8. számú ábra: A világ olajkereslete (millió hordó/nap)
 9. számú ábra: 1990 és 2010 között a HDI alakulása Szaúd-Arábiában és az Arab országokban
-
1. számú táblázat: Az OPEC államok nyersolaj termelése – direkt kommunikáció alapján (ezer hordó/nap)
 2. számú táblázat: Szaúd-Arábia gazdasági adatai 2009-ben
 3. számú táblázat: Szaúd-Arábia főbb gazdasági mutatói
 4. számú táblázat: A világ olajkereslete (millió hordó/nap)
 5. számú táblázat: A világ folyékony nyersanyag kínálata (millió hordó/nap)
 6. számú táblázat: A HDI alakulása Norvégiában és Szaúd-Arábiában (2011)
 7. számú táblázat: A GII értékei Szaúd-Arábiában (2011)

Rezümé

Szaúd-Arábia közel 652 milliárd dollárnyi GDP-jével a világ 25 leggazdagabb országa közé tartozik. Az ország GDP-jének legnagyobb részét a hatalmas mennyiségű olajexport adja: a királyság bevételeinek majdnem 90%-a származik az olajexportból.

Az ország GDP-jének növekedéséhez tehát elengedhetetlen az olajexport növelése, így a kitermelés fokozása. Felmerül azonban a kérdés, hogy meddig tartható fenn ez a folyamat? Szaúd-Arábiának úgy kell megküzdenie a hatalmas belső kereslet kielégítésével, illetve az exportkötelezettségek teljesítésével, hogy közben számolnia kell az olajmezők kimerülésének lehetőségével. A politikai vezetés rájött arra, hogy csökkenteni kell az olajfüggőséget, illetve diverzifikálni kell a gazdaságot. Emiatt egyre több kutatást támogatnak, amelyek arra irányulnak, hogy főleg a belső keresletet kőolaj és földgáz helyett valami mással elégítsék ki. Az ország földrajzi adottságaiból kiindulva az egyetlen jól hasznosítható megújuló energiaforrás a napenergia lenne. Mind az olajkimerülésre, mind pedig a gazdaság diverzifikációjára megoldást jelentenek az „Új Gazdasági Városok”, vagyis a New Economic Cities (NEC) névre hallgató projektek.

Dolgozatomban tehát az olajfogyasztással és az olajmezők kimerülésével kapcsolatos kérdésekkel foglalkozom, illetve kitérek a 2008-as gazdasági válság hatására bekövetkező változásokra, Szaúd-Arábia jelenlegi gazdasági helyzetére, illetve a királyság jövőbeli gazdasági kilátásaira.

Egy ország elemzése során azonban nem foglalkozhatunk csak a gazdasági kérdésekkel, a társadalmi problémák ugyanúgy fontosak. Szaúd-Arábia esetén a nők jogai és társadalmi helyzetük a legvitatottabb téma, én is erre térnék ki dolgozatomban. Megvizsgáltam a nők jelenlegi helyzetét, illetve azt is, hogy milyen kezdeményezések vannak arra vonatkozóan, hogy társadalmi integráltságuk, emancipációjuk jobban megvalósuljon.

Resume

With an estimated GDP of 652 million dollars, Saudi Arabia is considered to be amongst the 25 wealthiest countries of the world. Most of its GDP comes from the vast amounts of oil-export, which makes up about 90% of the kingdom's income.

In order to increase its GDP, it is essential that the country focuses on increasing the export of oil as well as mining. But with this behaviour, the inevitable question arises: for how long is it possible to maintain this process? Saudi-Arabia has to satisfy a huge internal demand as well as fulfilling obligations of export, but has to take the possibility of the oil-fields depletion in account. Political leadership realized that they need to reduce their dependence on oil and diversify their economy. Therefore they support an increasing number of researches that would help satisfy the domestic demand for oil and natural gas with something more sustainable instead. Based on the geographical conditions of the country, the only renewable energy source that could be well utilized is solar energy. Projects named New Economic Cities (NEC) provide a solution for both oil-depletion and the diversification of the economy.

In my thesis i will address the questions regarding the oil-fields depletion as well as discussing changes occurring due to the effects of the 2008 global economic crisis and the kingdom's future economic prospects.

However, when analyzing a country we can not focus on just its economy and look over the problems of its society, that are as just as important. Women's rights and their social status is one of the most arguable topics for Saudi Arabia, that is why i would like to discuss this in further detail. I have studied the situation of these women as well as the initiatives regarding the success of their emancipation and social integration.

Bevezetés

Szaúd-Arábia az Arab-félsziget legnagyobb kiterjedésű országa, mintegy 2 millió km², ezzel a félsziget 4/5-ét foglalja el. Az ország 13 tartományra és 5 fő földrajzi régióra oszlik:

- Rub' al Khali: homoksivatag, amely a déli, délkeleti területek szinte teljes egészét felöleli
- Nedzsd: az állam közepén végighúzódó fennsík
- Hidzsáz és Asir: hegyvidékes terület a Vörös-tenger vonalával párhuzamosan
- keleti tartomány: Perzsa-öböl mentén elhelyezkedő, olajban gazdag terület

Az ország fővárosa Rijád. Szaúd-Arábia lakossága kb. 27 millió fő. Jelentős hányaduk a három legnagyobb városban (Rijád, Mekka, Dzsidda) él, hiszen az ország területének nagy része sivatagos terület.

Szaúd-Arábia hivatalos nyelve az arab, az iszlám szunnita ágát vallják. Az ország a világ 1,3 milliárd muszlim hívőjének spirituális hazája (Mekka-kábakö).¹

Gazdaságát tekintve a világ 25 leggazdagabb országának egyike. Bár az egyik legkonzervatívabb arab állam, gazdaságilag mégis rendkívül nagy fejlődésen ment keresztül az utóbbi évtizedekben. GDP-je jelenleg közel 652 milliárd dollár, melynek csaknem 90%-a az olajexportból származik. A királyság gazdasági jóléte tehát az olajáraktól, illetve az olajexport mennyiségétől függ.

Dolgozatomban 2. fejezetében ezzel a kérdéssel foglalkozom. A témák alapvetően az olajhoz kapcsolódnak, így először azt vizsgáltam meg, hogy Szaúd-Arábiában mikor kezdődött el az olajtermelés, illetve hogy vált a gazdaság húzóágazatává, az elsődleges bevételforrássá. Szaúd-Arábia jelenlegi olajpiaci helyzetét is elemeztem az OPEC havonta megjelenő olajjelentésének segítségével. Az országban rendelkezésre álló olaj azonban nemcsak exportcélokat szolgál. A királyság népessége folyamatosan nő, ami hatalmas belső energiafogyasztással jár. Így a kitermelt olaj egy részével ezt a felmerülő keresletet kell kielégíteni.

Tudjuk azonban, hogy a Föld olajkészletei kimerülőben vannak, a termelés folyamatos fokozása pedig rontja az olajmezők minőségét, így a kitermelt olaj mennyiségét és minőségét is. Ezt egy egyszerű matematikai modellel szemléltetem a dolgozatban.

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia#From_the_foundation_of_the_State_to_the_present (2012.10.14.)

Szaúd-Arábia azonban nem teljesen felkészületlenül áll a helyzet előtt. Az utóbbi években számos kutatóprogram indult arra vonatkozóan, hogy lehetne helyettesíteni az olajat. Az ország természeti adottságaiból kiindulva a legjobb alternatív megoldás a napenergia hasznosítása lenne.

Az elmúlt évtizedekben meginduló projektek megvalósulását azonban a 2008-as gazdasági válság visszavetette. Dolgozatom 2. fejezetének egyik alfejezetében a válság Szaúd-Arábiára gyakorolt hatásait vizsgáltam meg. A legtöbb fejlett országhoz képest a királyságban nemcsak negatív hatásai voltak a gazdasági visszaesésnek. A legfontosabb előny, ami a világgazdaság egészére is igaz az, hogy átrendeződtek a külföldi befektetések. Míg korábban a fejlett országok befektetni kívánt tőkéjük legnagyobb részét szintén fejlett országba irányították, addig a 2000-es évek második felétől a közvetlen külföldi tőke egyre nagyobb arányban jelent meg a fejlődő országokban.

Dolgozatomban megvizsgáltam azt is, hogy bizonyos gazdasági mutatók (GDP, népesség, olajtermelés, olajár) miképpen fognak alakulni a jövőben.

Mivel a 2. fejezet javarészt az olajról szól, így a fejezet lezárásaként kitérek arra, hogy az OPEC szerint a jövőben milyen kilátások vannak ezen a területen.

Egy ország elemzése során azonban nem foglalkozhatunk csak a gazdasági kérdésekkel, a társadalmi problémák ugyanúgy fontosak. Ma már pusztán a gazdasági mutatókkal nem lehet megállapítani egy ország fejlettségét, emiatt fontosak az úgynevezett emberi fejlettségi mutatók. Az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) által kidolgozott mutatókat vettem sorba a dolgozatom 3. fejezetében, és ezeket Szaúd-Arábiára vetítettem.

A királysággal kapcsolatban a legtöbbször felvetett téma a nők helyzete. Én is megvizsgáltam ezt a kérdést a kutatásom során, illetve azt is, hogy milyen kezdeményezések vannak Szaúd-Arábiában arra vonatkozóan, hogy a nők társadalmi integráltsága, emancipációja jobban megvalósuljon.

1. Szaúd-Arábia XX. századi történelme

Az 1900-as évek elején Abdul-Aziz bin Saud hódításba kezdett a félszigeten, és 1932-ben megalapította Szaúd-Arábiát. Abdul-Aziz 1953-ban halt meg. Pontosan nem tudni, hány gyermeke volt, de bizonyos források szerint 22 felesége és 37 fia volt. Annyi biztos, hogy 5 fiából király lett az idők során. Nem sokkal halála előtt Saud nevű fiát választotta utódjául.

Saud uralkodása alatt Szaúd-Arábia virágzott: a gazdaság – az olajnak köszönhetően – remekül teljesített, nemzetközi közösségekben is legitimitást élvezett az ország, valamint a kulturális élet is gyorsan fejlődött. Ugyanakkor a kormány rendkívüli költségekbe kezdett, ami deficitessé tette az államkasszát, így az ország külföldi kölcsönökre szorult. Az 1960-as évek elején a királyi család bizalma megingott Saud-ban, aki 1964-ben kénytelen volt átadni a trón féltestvérének, Faisal-nak.²

Az 1960-as évek a szaúdi-egyiptomi ellentétéről szóltak. A konfliktus lényege, hogy 1962-ben Jemenben polgárháború tört ki a királypártiak és a köztársaságpártiak között. Az egyiptomi hadsereg bevonult Jemenbe, hogy a köztársaságpártiakat támogassa, míg Szaúd-Arábia a királypártiak oldalán állt. A szembenállásnak csak 1967-ben lett vége, amikor Egyiptom visszavonta a csapatait Jemenből.³

1965-ben területcsere történt Szaúd-Arábia és Jordánia között, aminek értelmében Jordánia lemondott egy viszonylag nagy szárazföldi területről egy kis tengerparti területért cserébe Aquaba közelében.

Az 1973-as arab-izraeli háború idején Szaúd-Arábia részt vett az USA és Hollandia elleni arab olaj bojkottban. Faisal-t 1975-ben unokaöccse, Faisal bin Musa'id gyilkolta meg.⁴

Faisal-t féltestvére, Khalid követte a trónon, akinek uralkodása idején a gazdasági és társadalmi fejlődés rendkívül gyors ütemben folytatódott; forradalmasította az infrastruktúrát és az oktatási rendszert, valamint szorosra fűzte a kapcsolatokat az USA-val. 1979-ben két olyan esemény is történt, ami fenyegetést jelentett az Al Saud dinasztiaira, illetve hosszú távon befolyásolta a szaúdi kül- és belpolitikát.

² J. Nagy László (1997): Az arab országok története a XIX-XX. században (Eötvös József Könyvkiadó, Budapest) 60-62. oldal

³ en.wikipedia.org -

http://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia#From_the_foundation_of_the_State_to_the_present (2012.10.14.)

⁴ country-data.com - <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11566.html> (2012.09.26.)

Az egyik az iráni iszlám forradalom volt. Félő volt, hogy az ország keleti tartományában élő síita kisebbség fellázad az irániak befolyása alatt. 1979 és 1980 között számos kormányellenes felkelés tört ki a régióban.

A másik meghatározó esemény a mekkai Nagy Mecset iszlám szélsőségesek általi megtámadása volt. A támadók nagyrészt fegyveresek voltak, akiket feldühített a szaúdi rezsim korrumpálhatósága, valamint a rendszer szerintük nem eléggé iszlám mivolta. A királyi család válasza erre az volt, hogy sokkal szigorúbb felügyeletet tanúsítottak az iszlám és a szaúdi normák betartása felett, valamint nagyobb hatalmat adtak az ulema-nak (vallástudósok testülete) a kormányzásban. .

Khalid király uralkodása alatt folytatódott a gyors gazdasági fejlődés, illetve a királyság egyre befolyásosabb szerephez jutott a regionális politika területén, valamint a nemzetközi gazdasági és pénzügyi ügyekben.⁵

Khalidot fivére Fahd követte a trónon 1982-ben. Fahd még szorosabbra fűzte az együttműködést az USA-val, illetve növelte az USA-tól és Nagy-Britanniától vásárolt kifinomult fegyverek arányát. Az 1970-es, 1980-as években az ország a világ legnagyobb olajkitermelőjévé vált. A gazdasági növekedés társadalmi változásokat okozott: városiasodás, tömeges közoktatás, külföldi munkavállalók megjelenése, új médiumokhoz való hozzáférés. A gazdasági és társadalmi változások azonban nem hozták magukkal a politika változását: a valódi hatalom továbbra is a királyi család kezében maradt. Volt azonban egy szűk réteg, akik egyre inkább igényt tartottak arra, hogy beleszóljanak a kormányzásba.⁶

Az 1990-es kuvaiti iraki inváziót követően Szaúd-Arábia csatlakozott az Irak-ellenes Koalícióhoz, és félve attól, hogy Irak megtámadja Szaúd-Arábiát a király amerikai és koalíciós csapatokat hívott az országba. Ennek következtében a szaúdi nacionalisták mozgolódni kezdtek, és megszáporodtak az általuk elkövetett terrorcselekmények Szaúd-Arábiában és nyugati országokban is. (pl. 9/11)

Azonban nemcsak az iszlám szélsőségesek okoztak problémát, hanem az is, hogy a viszonylagos gazdagság ellenére a gazdasági növekedés stagnált, nőtt a munkanélküliség, ami elégedetlenséghez vezetett a civil lakosság körében. Erre reagálva a királyi család reformokat vezetett be (pl. Alap Törvény), bár nem állt érdekében a politikai rendszer reformja.⁷

⁵ en.wikipedia.org -

http://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia#From_the_foundation_of_the_State_to_the_present (2012.10.14.)

⁶ country-data.com - <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11568.html> (2012.09.26.)

⁷ en.wikipedia.org -

http://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia#From_the_foundation_of_the_State_to_the_present (2012.10.14.)

1992-ben Szaúd-Arábia területi vitába keveredett Katarral egy 60 km hosszú partszakasz miatt. A vita fegyveres összecsapásba torkollott, amiben – Katar állítása szerint – 3 katari katona életét vesztette. Egyiptom közbenjárásával a két ország megállapodott abban, hogy létrehoznak egy technikai bizottságot, amelynek feladata az új határ felvázolása. 1999-ben a két ország aláírta a demarkációs megállapodást, és felkértek egy francia céget, hogy jelölje ki az új határokat. Így 2001-ben végül sikerült lezárni a vitát a két fél között.⁸

1995-ben Fahd stroke-ot kapott, és innentől kezdve a kormány irányítását fokozatosan féltestvére, Abdullah vette át, aki folytatta az óvatos reformokat, illetve növelte az ország nyitottságát, de közben elkezdett távolodni az USA-tól. Pl. 2003-ban Szaúd-Arábia nem volt hajlandó támogatni az USA és szövetségesei által indított iraki inváziót.

2005-ban Fahd meghalt, és trónját Abdullah vette át. Abdullah továbbvitte Fahd mérsékelt reformjait, korlátozott deregulációt vezetett be, beengedte a külföldi tőkét és engedélyezte a privatizációt. Erőteljesen fellépett az iszlám terrorizmus ellen, sőt engedélyezte az erőszak alkalmazását a szélsőségesekkel szemben. 2009 februárjában egy sor új reformot indított útjára: igazságszolgáltatás, fegyveres erők, különféle minisztériumok reformját.⁹

⁸ en.wikipedia.org - http://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_Qatar (2012.10.14.)

⁹ en.wikipedia.org - http://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia#From_the_foundation_of_the_State_to_the_present (2012.10.14.)

2. Szaúd-Arábia gazdasága

A következő fejezetekben Szaúd-Arábia gazdaságával fogok foglalkozni.

Kitérek arra, hogy milyen hatása volt az ország gazdaságára az olajlelőhelyek megtalálása, illetve arra is, hogy jelenleg a királyság milyen pozíciót foglal el az olajpiacon. Egy alfejezetet szentelek annak, hogy Szaúd-Arábia energiafogyasztása milyen kapcsolatban áll az esetleges olajkimerüléssel, valamint annak is, hogy a királyságot milyen (negatív és pozitív) módon érintette a 2008-as gazdasági válság, és ki tudott-e lábalni belőle.

A fejezet végén a jövőbeli kilátásokkal foglalkozom. Egyrészt Szaúd-Arábia gazdasági helyzetével kapcsolatosan, másrészt pedig az olajpiac helyzetével kapcsolatosan.

2.1 Az olaj

Az olajkutatások az 1930-as években kezdődtek, végül 1938-ban amerikai kutatók leltek először olajra az országban. Ettől kezdve az olaj meghatározó eleme lett és felemelte a gazdaságot. A 2. világháború után az olcsó és megbízható olajforrásoknak köszönhetően a hagyományos gazdasági tevékenységeket (pásztorkodás, földművelés) felváltotta az olaj, mint fő bevételi forrás. A gazdaság nyeresége megnégyszereződött, ebből a király megerősítette hatalmát, illetve gazdasági és politikai befolyását kiterjesztette az újonnan megszerzett területekre.

Az 1970-es évekig az olajbevételek lassan, fokozatosan növekedtek. Az 1970-es évek elején a gazdaság helyzete nagymértékben megváltozott. Az olaj exportja, a külföldi olajcégek adója, a rájuk kivetett jogdíjak emelkedtek. Az olajexportőr országok ezért emelték az olaj árát. (Szaúd-Arábia hordónkénti ára: 1948: \$0.22, 1973: \$1.56)

A királyság választás elé került: teljes gőzzel kitermel, vagy visszafogottan működik, amíg bizonyos fejlesztéseket finanszíroznak. 1974-ben végül úgy döntöttek, hogy elfogadható áron (\$10), a világ szükségleteihez viszonyulva folytatják a kitermelést. Az ország hosszú távú programba kezdett: az olajszektoron kívüli gazdasági területeket is fejleszteni akarták. Erre fordították az olajbevételek nagy részét. 10 év alatt a fejlesztési kiadások kb. 500 milliárd USD-t tettek ki. Ennek ellenére az ország még így is többletet termelt, hiszen az olajból származó bevételek hatalmasak voltak, a gazdaság felvevőképessége pedig korlátozott volt. A felhalmozott tőkét nemzetközi hitelintézetekbe, illetve nyugati államkötvényekbe fektették.

Az 1980-as évek közepén ezen a politikán változtatni kellett, hiszen az 1970-es évek magas olajárai csökkenni kezdtek, aminek következtében költségvetési-és fizetési mérleg hiány lépett fel. A hiányt persze pótolni kellett, így külföldi tőke lehívására volt szükség. A nemzetközi olajpiac azonban telítetté vált, így az OPEC¹⁰ új kvótarendszert vezetett be, aminek következtében Szaúd-Arábiának csökkentenie kellett a kitermelését. További bevételkiesést jelentett az USD leértékelése.¹¹

1985 végén Szaúd-Arábia jelentősen fokozta az olajkitermelését visszaélve más OPEC tagok kitermelési fegyelmével. Ez a politika közvetlenül vezetett az 1986-os olajárzuhanáshoz. Állandósult a költségvetési és fizetési mérleg hiány. Intézkedések: külföldi tőke csökkentése, tőkeáramlás megállításának kísérlete, hazai tőke visszacsábítása államkötvények segítségével.

Az 1990-es évek elején a helyzet javult. A kitermelés és a növekvő olajárak javítottak a magánszektor önbizalmán. Az időszak két fontos célkitűzésnek adott helyet. Egyfelől a pénzügyi szektor reformját. Ennek keretében a banki feladatok felülvizsgálata szigorodott, valamint az évtized elején létrehozták a rijádi tőzsdét. A másik fontos intézkedés a protekcionizmus térnyerésének elősegítése volt, melyet az EK-GCC¹² tárgyalások serkentettek.

1993 és 1995 között ismét lefelé irányuló tendencia jutott érvényre az olajpiacon, ami 1999-re állt helyre.

Fontos megemlíteni, hogy 1970 óta a gazdasági fejlődést 5 éves gazdasági programok irányították, eleinte IMF útmutatással. A korai tervekben az infrastrukturális fejlesztésekre helyezték a hangsúlyt, később a humán erőforrásra, a magánszektor fejlesztésére és az olajtól való függés csökkentésére koncentráltak. Jelenleg a legfontosabb célkitűzés a szaúdi fiatalok oktatása, hosszú távú foglalkoztatása, ezzel is növelve a magánszektor szerepét.¹³

Jelenleg Szaúd-Arábia a világ legnagyobb olajkitermelő országa (lásd. 1. számú táblázat) és a legfőbb olajexportáló országa is. Az ország élen jár a nyersanyag-fogyasztásban is: 2011-ben naponta 2 986 ezer hordó nyersolajat fogyasztott el az ország lakossága, ezzel az országok rangsorában az 5. helyet foglalja el a királyság.¹⁴

¹⁰ Kőolaj-exportáló Országok Nemzetközi Szervezete

¹¹ Várhelyi Zsófia Anna: Szaúd-Arábia és az Európai Unió kapcsolatai (28-29. oldal)
http://elib.kkf.hu/edip/D_10378.pdf (2012.09.26.)

¹² GCC – The Cooperation Council For The Arab States of The Gulf (Öböl-menti Együttműködési Tanács)

¹³ Várhelyi Zsófia Anna: Szaúd-Arábia és az Európai Unió kapcsolatai (29-31. oldal)
http://elib.kkf.hu/edip/D_10378.pdf (2012.09.26.)

¹⁴ eia.gov - <http://www.eia.gov/countries/> (2012.10.14.)

Szaúd-Arábia alapító tagja az 1960-ban létrejött OPEC-nek, amely a Kőolaj-exportáló Országok Nemzetközi Szervezete. Az OPEC tagállamai birtokolják a Föld olajtartalékainak mintegy kétharmadát, ők adják a világtermelés 40%-át és az export felét.¹⁵

**1. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: AZ OPEC ÁLLAMOK NYERSOLAJ TERMELÉSE – DIREKT
KOMMUNIKÁCIÓ ALAPJÁN (EZER HORDÓ/NAP)**

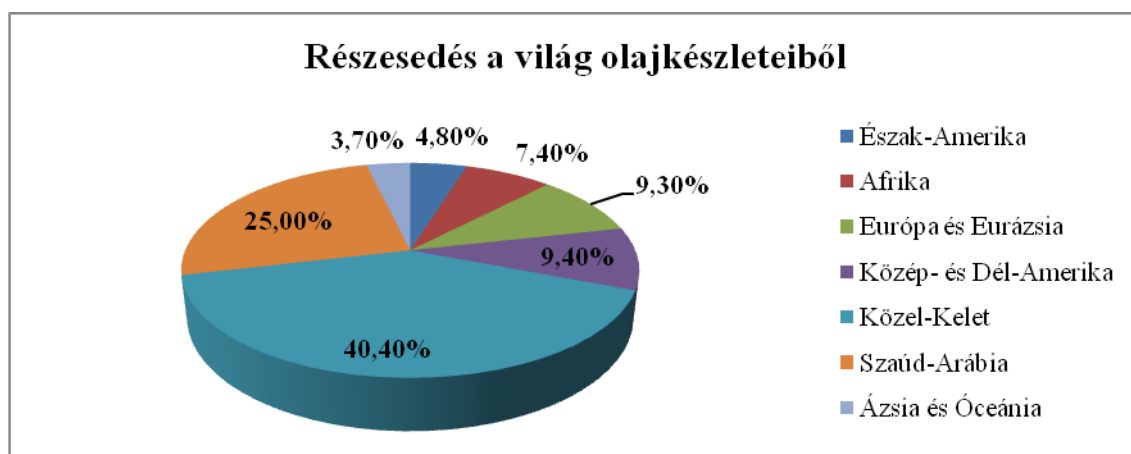
	2010	2011	2012. augusztus	2012. szeptember	2012. október
Algéria	1184	1173	1203	1195	nincs adat
Angola	1691	1618	1744	1714	nincs adat
Ecuador	475	500	512	506	nincs adat
Egyesült Arab Emirátusok	2324	2565	2713	2691	2647
Irán	3544	3576	3747	3739	nincs adat
Irak	2358	2653	3166	3235	3035
Kuvait	2312	2660	3025	2900	2930
Líbia	1487	462	1552	1537	1562
Nigéria	1968	1896	1988	nincs adat	nincs adat
Katar	733	734	723	735	nincs adat
Szaúd-Arábia	8166	9311	9753	9724	9724
Venezuela	2779	2797	2828	2812	2779
OPEC összesen	29 020	29 942	32 955	nincs adat	nincs adat

Forrás: OPEC: Monthly Oil Market Report November 2012 alapján saját szerkesztés

2002-ben Szaúd-Arábia birtokolta a világ olajkészleteinek 25%-át. (lásd: 1. ábra) Azóta eltelt ugyan 10 év, de az arányok nem nagyon változtak. Továbbra is a Közel-Keleten termelik ki az olaj több mint felét, illetve az itt található országok közül továbbra is Szaúd-Arábia produkálja a legtöbb olajat. (Ahogy az a fent említett adatokból is kiderül.)

¹⁵ opec.org - http://www.opec.org/opec_web/en/index.htm (2012.09.26.)

1. SZÁMÚ ÁBRA: A VILÁG OLAJKÉSZLETEI (2002)

Forrás: http://www.bbc.co.uk/hungarian/specials/1819_oil_world/index.shtml (2012.10.14.) alapján saját szerkesztés

2009-ben a kőolaj szektor tette ki az ország GDP-jének 43%-át, valamint az export 85%-át.¹⁶

2. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: SZAÚD-ARÁBIA GAZDASÁGI ADATAI 2009-BEN

GDP	375 766,5 millió USD
Teljes export	192 298 millió USD
Olaj és földgáz export	163 066,4 millió USD

Forrás: GCC Statistical Bullentin 2011 - <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/index-eng.php?action=ShowOne&BID=498> (2012.09.26.) alapján saját szerkesztés

Mind az 1. számú ábra, mind pedig az 1. számú táblázat alátámasztja azt, hogy Szaúd-Arábia teljesen olaj alapú gazdasággal rendelkezik. Ennek megvannak az előnyei és a hátrányai is. Előny, hogy a magas olajbevételekből az ország rendkívül sok megtakarításra tudott szert tenni az évek során, illetve ezeknek a bevételeknek a segítségével infrastrukturális projektek valósultak meg az országban. Hátrány azonban, hogy mind az import, mind pedig az export esetén a külföldi országokra van utalva. A válság ezt a függést különösen felerősítette, hiszen a magas olajárak miatt visszaesett Szaúd-Arábia exportja, az import pedig megdrágult. Az olajjal kapcsolatos további probléma pedig, hogy az olajtermelés és az olajexport is elérte a csúcspontját. Emiatt egyre inkább számolni kell az olajforrások kimerülésével, az exportbevételek fokozatos csökkenésével, illetve a belső kereslet állandó növekedésével. (Ezek összefüggéseit későbbiekben fejtem ki bővebben.)

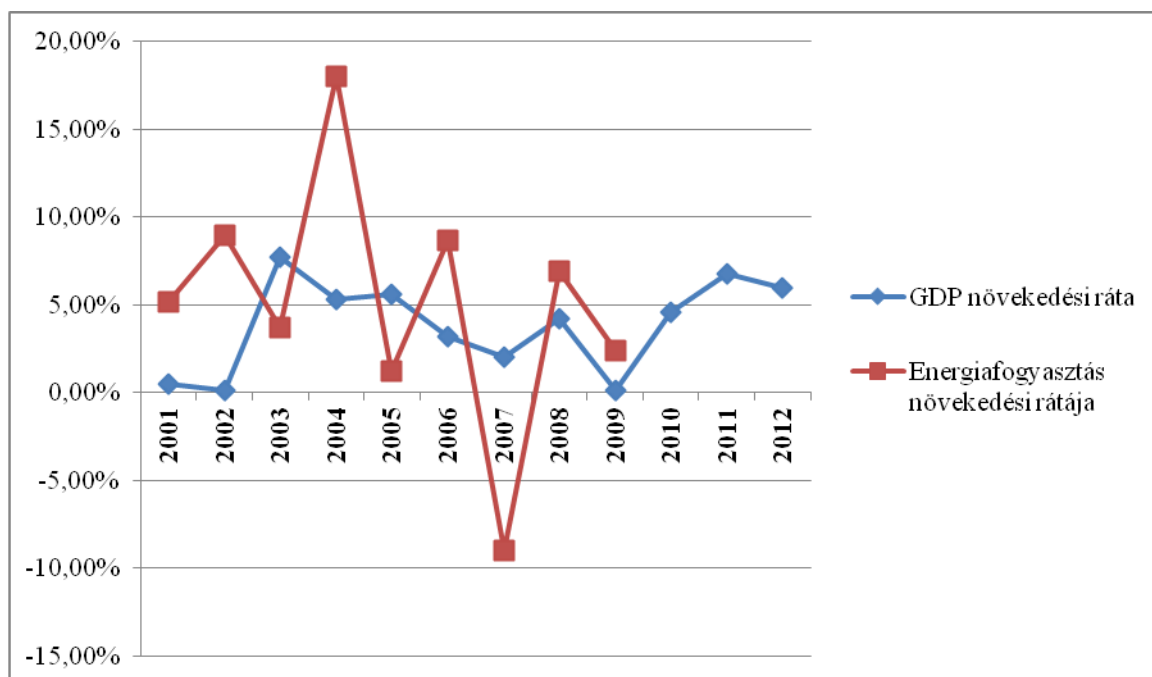
¹⁶ GCC Statistical Bullentin 2011 - <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/index-eng.php?action=ShowOne&BID=498> (2012.09.26.)

Ahhoz, hogy az ország a hosszú távú növekedés útjára álljon, el kell szakadnia az olajtól és diverzifikálni kell a gazdaságot.

2.2 Energiafogyasztás és olajkimerülés

Az olajkitermelő államok – köztük Szaúd-Arábia is – azzal a problémával néz szembe, hogy az energiafogyasztás növekedési rátája jóval magasabb, mint a gazdaság növekedési rátája.

2. SZÁMÚ ÁBRA: SZAÚD-ARÁBIA GDP-ÉS ENERGIAFOGYASZTÁS-NÖVEKEDÉSE

Forrás: <http://www.gfmag.com/gdp-data-country-reports/186-saudi-arabia-gdp-country-report.html#axzz29HytP5RL> (2012.10.14.) és http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=15 (2012.10.14.) alapján saját szerkesztés

Az energiafogyasztás ilyen mértékű növekedését több tényező is befolyásolja. Az egyik a már korábban említett népességnövekedés, az energia-intenzív iparágak fejlődése (főleg a vegyipar), a keresleti oldal alacsony szintű szabályozottsága és nem megfelelő menedzsmentje, valamint a belső piac túlzott támogatása (az erőforrások ára a világpiaci árak töredéke). Ezek a tényezők mind túlfogyasztáshoz, pazarláshoz vezettek, aminek hatására folyamatosan növelni kell mind az olaj, mind pedig az áramtermelést, hogy a növekvő belső keresletet ki tudja elégíteni az ország. Ennek azonban megvannak a következményei:

elsősorban az olajkészletek kimerülésének veszélye, másrészt a rendkívül magas szén-dioxid kibocsátás, illetve a szaúdi olajmezők fizikai értékcsökkenése.¹⁷

Az olajpiac leggyakrabban használt jellemzője a változékonyság. Szaúd-Arábia mindig is fontos szerepet játszott ezen piac szabályozásában, aminek legfőbb oka az, hogy a közel 30%-os részarányával az OPEC államok között is a legnagyobb előállító. A királyság birtokolja a világ legnagyobb és legfontosabb olajmezőjét, Ghawar-t, illetve a világ legnagyobb offshore olajmezőjét, Safaniya-t.

A szaúdi stratégiák mindig is az olajpiac stabilitására törekedtek, hogy a hosszú távú bevételeket garantálni tudják. Az exporttevékenység mindenképpen szükséges az ország számára, hiszen az ebből származó bevételek a gazdaság diverzifikációjának és az ország fejlesztésének legfőbb eszközei. A hatalmas belső kereslet kielégítése az olajtermelés fokozását vonja maga után, ez viszont az export csökkenéséhez, így az ebből származó bevételek elapadásához vezet. Viszont ha csökkenne a belső kereslet, az is negatív hatással lenne az ország gazdasági növekedésére. Szaúd-Arábiának tehát olyan fejlődési és növekedési utat kell választania, amely összeegyezteti egyrészt a belső kereslet kielégítését, másrészt az export növekedését. A kérdés azért is fontos és időszerű, mert a királyságnak már most is szembe kell néznie az olajlelőhelyek fizikai értékcsökkenésével, ami a rendelkezésre álló források csökkenését vonja maga után. Az olajtartalékok és a kitermelt olaj arányának valamennyi olajmezőn egy viszonylag fix értéknek kellene lennie. Ha több olajat termelnek ki, mint a hatékonysági szint, az rontja ezt az arányt. Minél inkább növelik a kitermelt olaj mennyiségét, annál inkább károsítják az olajmezőt, aminek az lesz az eredménye, hogy egyre kevesebb kivonható olaj marad a felszín alatt. Erre az a magyarázat, hogy ha a racionális mennyiségnél többet termelnek egy bizonyos időszakban, az olajmezőn belüli nyomás csökkenni fog fizikailag károsítva a földrajzi adottságokat, aminek következtében a kitermelés nem lesz gazdaságos.¹⁸

Egyenlettel levezetve matematikailag is bizonyítható, hogy az olajkitermelés fokozása az olajmezők minőségbeli romlásával, illetve kimerülésével jár.

Tegyük fel, hogy:

t= adott időszak

R= egy olajmező olajmennyisége

q= racionális kitermelési mennyiség

¹⁷ Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (7-8.oldal) <http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

¹⁸ Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (9.oldal) <http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

q_E = többlettermelési mennyiség

$q + q_E$ = teljes kitermelés

λ = az a változó, ami a túltermelés okozta leértékelődés miatti mennyiségvesztést mutatja (Negatív kapcsolatban van a tartalékokkal (R) és pozitív kapcsolatban van a termelési többlettel (q_E). Vagyis a tartalékok növekedésével λ értéke csökken, a termelés fokozása viszont növeli ezt az értéket.)

$$R_{t+1} = R - q - q_E - \lambda$$

Tehát egy adott időpontban egy olajmező rendelkezésre álló olajforrása úgy számítható ki, hogy az eredetileg rendelkezésre álló olajmennyiségből kivonjuk a racionális kitermelés melletti olajmennyiséget, a túltermelés mennyiségét, illetve a mennyiségvesztést. Adott olajmező tartaléka tehát egyre kevesebb lesz.

Ez a folyamat zajlik le újra és újra, vagyis:

$$R_{t+2} = R_{t+1} - q' - q_E' - \lambda' \Rightarrow R_{t+2} = R - q - q_E - \lambda - q' - q_E' - \lambda'$$

Fontos kiemelni, hogy ebben az esetben $q' < q$, hiszen a rendelkezésre álló olajmennyiség egyre kevesebb. Ahhoz viszont, hogy a világ növekvő olajkeresletét ki tudja elégíteni, egyre inkább fokozni kell a kitermelést, tehát: $q_E' > q_E$. Ebből kifolyólag $\lambda' > \lambda$.¹⁹

Végző soron tehát elmondható, hogy az olajáramlás csökken. Azonban ha egy olajmező komoly belső károkat szenved, akkor a magas profitot eredményező magas olajárak ellenére sem folytatható ott tovább a kitermelés. A fizikai leértékelődésből származó mennyiségi veszteség elméletileg két helyen jelentkezik: részben a jövőbeli hazai kereslet igényeinek kielégítésekor, részben pedig a jövőbeli export teljesítésénél. Mivel azonban az országnak a hatalmas belső keresletet mindenképpen ki kell elégítenie, így a veszteség teljes mértékben a jövőbeli exportban realizálódik.

Összegezve tehát: ahhoz, hogy az ország eleget tudjon tenni exportkötelezettségeinek, illetve a hazai kereslet kielégítésének, növelnie kell a kitermelt olaj mennyiségét. A kitermelés fokozása azonban károsítja a rendelkezésre álló olajmezőket, vagyis egyre kevesebb olajat tud az ország előállítani. Az egyre kevesebb rendelkezésre álló olaj egy idő után már csak a belső kereslet kielégítésére lesz elegendő, vagyis az ország olajexportja csökken, sőt fokozatosan megszűnik. Mivel azonban Szaúd-Arábia erősen exportorientált ország (elsősorban olajexport-orientált), a gazdasági növekedését, illetve az ország, a lakosság jólétét kockáztatja ezzel, hiszen a királyság nagyrészt a magas olajárakból származó profitból él, ebből valósítja meg a fejlesztéseket, a technológiai újításokat. Bár ezen összefüggések a

¹⁹ Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (10. oldal)
<http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

szaúdiak számára is ismertek, a politikai vezetés mégsem tesz szinte semmit az olajmezők védelme érdekében, sőt a termelési szint folyamatos fokozása jellemző. Ez elsősorban a 2008-as válság idején volt megfigyelhető, amikor is Szaúd-Arábiának – saját keresletének kielégítése mellett - a más országok által elő nem állított kvótákat is ki kellett termelnie.

2.3 New Economic Cities (NEC)

Bár korábban azt említettem, hogy az ország vezetése szinte semmit nem tesz az olajmezők védelme érdekében, kezdeményezések és elképzelések azért vannak, amelyek segítenek az új gazdasági helyzethez való alkalmazkodásban, illetve próbálnak megoldást keresni az olajkimerüléssel kapcsolatos problémákra. Szintén említésre került korábban, hogy a királyságnak diverzifikálnia kell a gazdaságát ahhoz, hogy a hosszú távú fejlődés útjára álljon. Mind az olajkimerülésre, mind pedig a gazdaság diverzifikációjára megoldást jelentenek az „Új Gazdasági Városok”, vagyis a New Economic Cities (NEC) névre hallgató projektek.

A NEC-nek számos előnye van. Ezek közül a legfontosabb az, hogy növeli a foglalkoztatottságot, ami mindig is nagy probléma volt Szaúd-Arábiában a folyamatosan növekvő népesség miatt. Az országban rendkívül nagy számú munkaképes korú népesség él (10 109 647,2 fő – 2009-ben), a munkanélküliségi ráta azonban 5,4% volt 2009-ben, ami azt jelenti, hogy 545 921 fő volt munkanélküli ebben az évben.²⁰

Ezekben az állam által felépített városokban már nemcsak hazai befektetők szerezhettek tulajdonjogokat, hanem külföldiek is. Ez nagy előrelépést jelent az integráció és a fejlődés felé, hiszen korábban a szaúdi pénzpiac és tőzsde rendkívül zárt volt. A NEC-ben a befektetők lehetnek önálló személyek vagy vállalatok is. A projekt fő célja, hogy partnerségi kapcsolatot alakítson ki a túlméretezett közszféra és a magánszektor között, hogy megvalósuljon ez utóbbi fejlesztése. A NEC-ben az állam biztosítja az olcsó földterületeket és energiát, valamint részt vállal a projektekből (szabályoz, kezdeményez, irányít). A városok finanszírozása a magánszektor feladata, ők a tőkeellátók, a földtulajdonosok és a fejlesztők.

A sikeres működéshez a városokat 6 alapelv szerint kell fejleszteni:²¹

1. A fejlődésnek a globális versenyképességi előnyökön kell alapulniuk. Ez azt jelenti, hogy mindegyik városnak legalább egy világ szinten versenyképes klaszter vagy iparág köré kell települniük, ami segíti a gazdasági növekedést, illetve az új vállalkozások megtelepülését.

²⁰ sesric.org - http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=1 (2012.10.17.) adatai alapján

²¹ Saudi Arabia's Economic Cities – Economic Cities Agency (SAGIA)
<http://www.oecd.org/mena/investment/38906206.pdf> (2012.10.13.)

2. Korszerű „kemény” és „puha” infrastruktúra kiépítése. A városoknak ki kell használniuk a zöldmezős lehetőségeiket, hogy a korszerű technológiákat be tudják fogadni, hogy igazán versenyképessé váljanak.

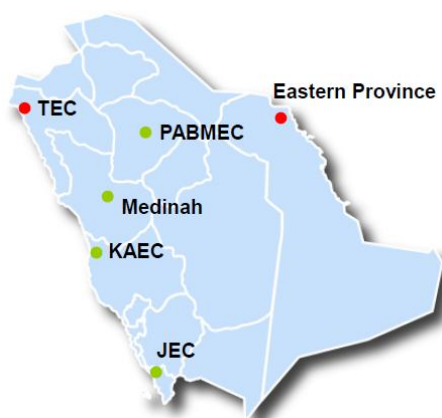
3. Lehetőségeket kell teremteni a magánszektor számára. Mivel valamennyi város fejlesztésében a magánszektor játssza a fő szerepet, így a privát befektetések mind az infrastrukturális, mind az ipari, mind pedig az ingatlan projektekben nőnek.

4. Vonzó álláslehetőségek. A megfelelő befektetések megtelepedésével a munkahelyek is egyre vonzóbbá válnak, ami további munkahelyteremtést tesz lehetővé.

5. Vonzó emberek. Ahhoz, hogy a munkahelyteremtésben és a befektetésekben elismertséget vívjanak ki, megfelelő életszínvonalat kell biztosítani a városokba érkező munkavállalóknak.

6. Vállalkozásbarát környezet. Valamennyi NEC-ben vállalkozásbarát szabályozási környezetet alakítanak ki, hogy versenyképesek legyenek a világgal.

3. SZÁMÚ ÁBRA: NEW ECONOMIC CITIES SZAÚD-ARÁBIÁBAN

Forrás: Saudi Arabia's Economic Cities – Economic Cities Agency (SAGIA)

<http://www.oecd.org/mena/investment/38906206.pdf> (2012.10.13.)

Jelenleg 4 NEC működik:

KAEC: King Abdullah Economic City

PABMEC: Prince Abdul Aziz bin Mousaed City

KEC: Knowledge Economic City in Medinah

JEC: Jazan Economic City

A NEC egyik fő előnye, hogy – ha nem is valamennyi városban – K+F-el is foglalkoznak, elsősorban a megújuló energiaforrásokra koncentrálva. A kutatások fő iránya a napenergia, hiszen az ország földrajzi elhelyezkedéséből adódóan a napos órák száma rendkívül magas. A King Abdullah City for Atomic and Renewable Energy (KACARE) az egyetlen olyan város(rész), amely teljes egészében megújuló energiakutatásokkal foglalkozik. A projekt

részeként megépült a King Abdullah Tudományos és Műszaki Egyetem, melynek legfontosabb kutatási területei az energia és a környezet.

A királyságban rendkívül nagy előrelépést jelentett, hogy elkezdtek a napenergiára koncentrálni. Az ország már eddig is egész vagyonnak megfelelő összeget fordított elméleti kutatásokra és kísérleti fejlesztésekre, de ezek a kiadások a következő években tovább nőnek majd. A napenergia hasznosítása nemcsak a kimerülő olajforrások alternatívájaként szolgálhat, hanem ezáltal megoldható lenne az országban fennálló disztribúciós probléma. Bár a lakosság legnagyobb része urbánus területeken él, ahol a disztribúció nem jelent problémát, vannak olyan hegyvidékes területek, ahol a szállítás és az energia továbbítása nehezen megoldható. Ha ezekbe a régiókba sikerülne napenergiát hasznosító szerkezeteket telepíteni, akkor a szállításból fakadó problémák kiküszöbölhetőek lennének.²²

A napenergiát használó technológiák közül a napelem lenne igazán kihasználható Szaúd-Arábia számára. Ez főleg áramot termelne, vagyis a jelenlegi óriási áramfogyasztást már nem földgázzal és olajjal kellene kielégíteni. A kimerülőben lévő olajmezőkben rendelkezésre álló olaj így teljes egészében az exportot szolgálná.²³

A térség államai közül nem Szaúd-Arábia az egyetlen, amely a napenergia felhasználásával kapcsolatos kutatásokba kezdett. Az Egyesült Arab Emírátságokban is elindult egy kutatási program az amerikai MIT-vel közösen, amely szintén az alternatív energia felhasználásával és környezeti kutatásokkal foglalkozik.²⁴

²² Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (6-7.oldal) <http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

²³ Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (6-7.oldal) <http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

²⁴ sagia.gov.sa - <http://www.sagia.gov.sa/en/Why-Saudi-Arabia/Economic-cities/> (2012.10.13.)

2.4 A 2008-as gazdasági válság hatásai

Szaúd-Arábiának minden esélye megvan arra, hogy magasabb növekedési potenciált érjen el, mint a többi fejlődő ország. Ehhez azonban elsősorban munkaerő-piaci, pénzügyi és oktatási reformra van szükség. Ezek a reformok el is kezdődtek, de a 2008-as gazdasági válság meggátolta a fejlesztési projekteket, reformok véghezvitelét.

A királyság esetén elmondhatjuk, hogy a válságnak nemcsak negatív, hanem pozitív hatásai is voltak.

A negatív hatások több okra vezethetők vissza, amik közül a legfontosabb, hogy az olajexport miatt az ország erőteljesen függ a külföldi kereslettől, viszont a válság miatt ezeknek az országoknak a termelési kapacitása lecsökkent, a befektetők óvatosabbakká váltak, így az export is lecsökkent. Ez nemcsak Szaúd-Arábiát érinti, hanem a legtöbb olajexportáló országot a térségben. A közel-keleti régióban három fő gazdaságlassító tényező jellemző.

Az első a vagyonkiáramlás, hiszen az államok – köztük Szaúd-Arábia is - saját vagyonuk legnagyobb részét amerikai pénzügyi intézményekben tartják. A második problémás faktor a likviditási hiány, amivel a korábbi években nem kellett számolniuk az olajállamoknak. Viszont a 2008-2009-es évek alacsony olajárai nem kedveztek a gazdasági fejlődésnek – a korábban megkezdett fejlesztési projektek 60%-át el kellett halasztani, vagy végleg törölni. A gazdasági válság harmadik hatása, hogy a hitelekhez való hozzáférés egyre nehezebbé vált, ami a likviditási hiánnyal együtt nem sok jót jelentett a térségbeli fejlesztési projektekre nézve. A legtöbb ország úgy próbált meg kilábalni a válságból, hogy növelték az állami beruházásokat a szociális szférában, illetve növelték a minimálbéreket. Szaúd-Arábia is ehhez a módszerhez folyamodott. A térség országai közül itt volt a legnagyobb a fiskális gazdaságösztönző csomag mérete (155 milliárd USD).²⁵

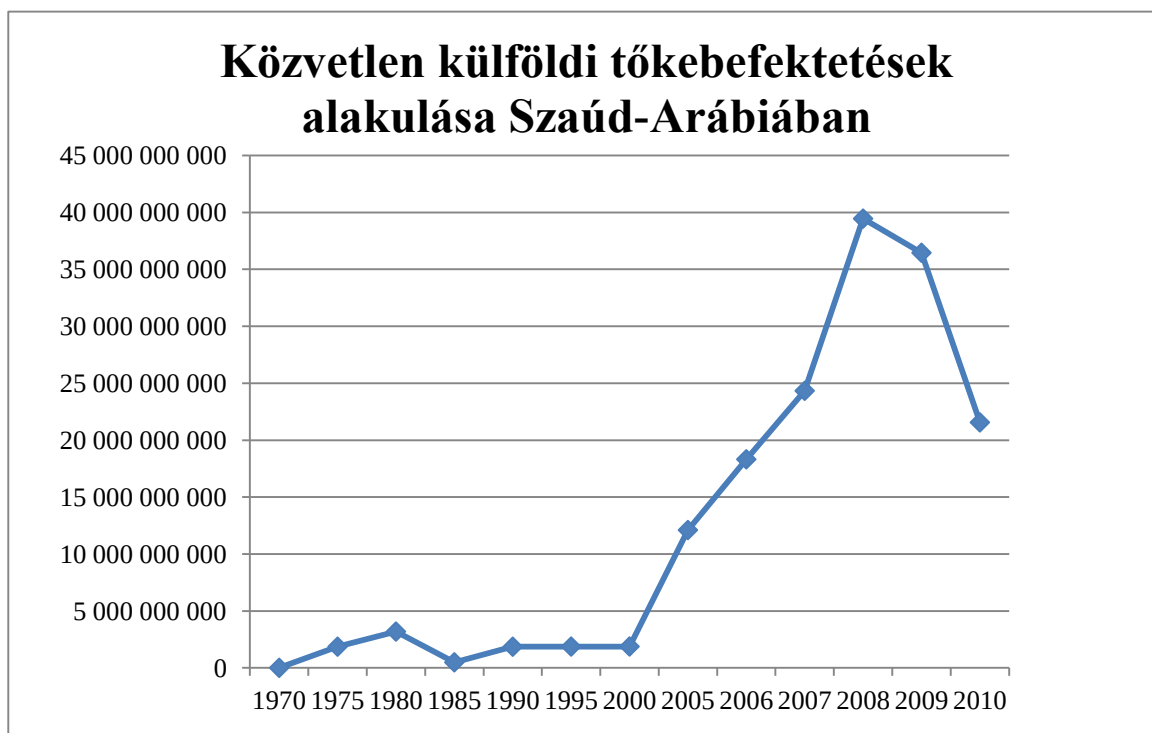
A 2010-es költségvetési adatok azt mutatták, hogy a királyság rendkívül gyorsan reagált a válság miatti gazdasági visszaesésre. Ennek oka, hogy a költségvetési kiadások 13,7%-kal nőttek, amiket főleg olyan projektek megvalósítására költenek, amelyek az országba vonzzák a külföldi tőkét. Ezek a projektek főleg az infrastruktúra területén valósulnak meg (utak, kikötők, repülőterek), mellyel a cél az, hogy vonzó üzleti környezetet biztosítsanak a külföldi

²⁵ Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (2-4. oldal)
<http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

cégek és befektetők számára. Ehhez kapcsolódóan korrigáltak jó néhány nem-kereskedelmi akadályt is, amik miatt korábban a befektetők nem jöttek az országba.²⁶

Az akadályok lebontása mellett a királyság továbbra is fontosnak tartja, hogy részt vegyen a nemzetközi integrációban. Ezt alátámasztandó szabadkereskedelmi megállapodásokat kötnek a legtöbb partnerországokkal, illetve 2005. december 11-én csatlakoztak a WTO-hoz.

4. SZÁMÚ ÁBRA: AZ FDI ALAKULÁSA SAJÓD-ARÁBÍÁBAN (USD) 1970-2010

Forrás: <http://www.indexmundi.com/facts/saudi-arabia/foreign-direct-investment#BX.KLT.DINV.CD.WD>
(2012.11.11.) alapján saját szerkesztés

A válság által okozott pozitív hatások közül a legjelentősebb, hogy változás történt a közvetlen külföldi tőkebefektetésekben a fejlődő országok javára. Korábban a legfontosabb direkt befektetők nem vonták be az olajállamokat a termelési láncba, mert a munkaerő drága és alulképzett volt. 2005-től azonban jelentős befektetési növekedés jellemző (lásd. 4. számú ábra). Ahogy azt az ábrából is látjuk, az FDI 7 év alatt nagyjából 21-szeresére emelkedett. Bár 2008-tól a beruházások mértéke csökkenni kezdett, de még a 2010-es 21 milliárd USD-os

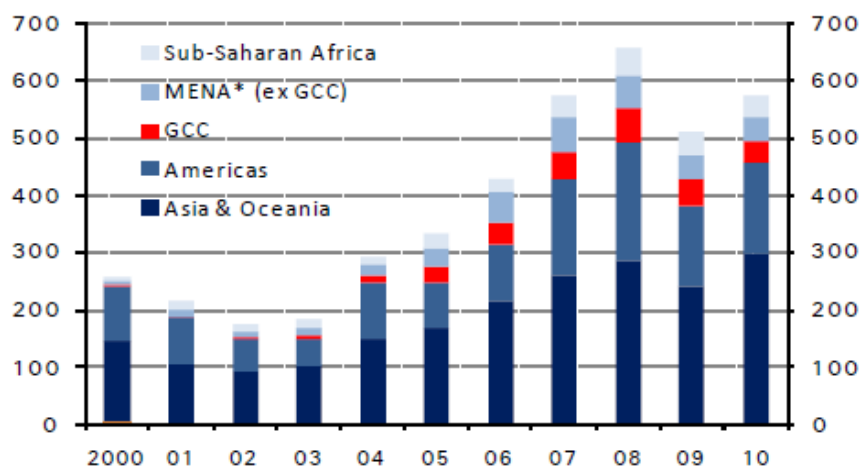
²⁶ GCC Economic Review <http://www.iefpedia.com/english/wp-content/uploads/2011/04/GCC-Economic-Review-1Q2011.pdf> (2012.10.01)

FDI is sokkal magasabb, mint 10 évvel korábban volt, tehát a csökkenést ebben az esetben nem feltétlenül kell negatívan értelmezni.²⁷

Az FDI áramlás fejlődő országok felé történő elmozdulását a fentínél jobban mutatják az alábbi ábrák:

5. SZÁMÚ ÁBRA: A FEJLŐDŐ VILÁGBA ÁRAMLÓ KÖZVETLEN KÜLFÖLDI TŐKE

Developing world FDI inflows 2000-2010 (\$ bn)

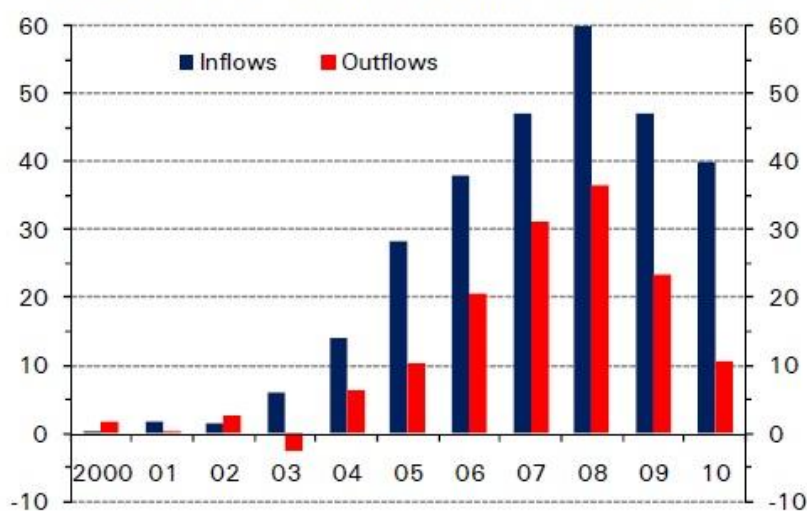

(MILLIÁRD USD) 2000-2010

Forrás: GCC Brief 2011 <http://www.gulfbase.com/research-report-39610> (2012.09.26.)

6. SZÁMÚ ÁBRA: A GCC ORSZÁGOK FDI ÁRAMLÁSA (MILLIÁRD USD)

Chart 1: GCC FDI inflows and outflows (\$ bn)

Forrás: GCC Brief 2011 <http://www.gulfbase.com/research-report-39610> (2012.09.26.)

²⁷ GCC Brief 2011 <http://www.gulfbase.com/research-report-39610> (2012.09.26.)

Az 5. számú ábrán látható, hogy a 2000-res évek második felétől valamennyi fejlődő régióba több külföldi tőke érkezik, mint korábban. Ez a GCC tagországaira – így Szaúd-Arábiára - is igaz.

A 6. számú ábra kizárólag a GCC államokba történő, illetve az onnan kiáramló befektetéseket vizsgálja. Ez is alátámasztja azt, hogy a 2004-2005-ös évtől kezdve Nyugat-Ázsia államaiba egyre több külföldi befektetés érkezett. A külföldi befektetőket elsősorban a magas olajárak miatt hatalmas likviditás vonzotta. Szaúd-Arábiában 51%-os FDI növekedés volt tapasztalható a 2004-2008 közötti időszakban. A befektetések legnagyobb része az energiaszektorba történt. A fő investorok az Amerikai Egyesült Államok, Európa és Japán, tehát a hagyományosan fejlett országok. 2008 elején még mindig magasak voltak az olajára, így a külföldi befektetések továbbra is növekedtek. Bár a válság miatti csökkenő olajárak egy kicsit visszavetették a beruházási kedvet, ez egyelőre nem jelent gondot, hiszen a jelenlegi befektetések még mindig felülmúlják a korábbi években tapasztalhatóakat.²⁸

Azáltal, hogy Szaúd-Arábia pénzügyi piacait megnyitotta a külföldi országok, illetve tőke előtt, lehetővé váltak azok a nagylelkű költségvetési kiadások, amik a válságból való kilábalást lehetővé tették.

²⁸ Veronica Cinti: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia (2-4. oldal)
<http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

2.5 Gazdasági előrejelzés

A költségvetési kiadások növelése, a befektetések támogatása, illetve a továbbra is magas olajárak lehetővé tették Szaúd-Arábia számára, hogy gyorsan kilábaljon a válságból, illetve ezen tényezők segítségével növekedése tovább fokozódhat.

A hosszú távú növekedést az ország a megtakarítások, a demográfiai bónusz, az infrastrukturális kiadások és az oktatási rendszer reformjának koncentrációja miatt érheti el.²⁹

3. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: SZAÚD-ARÁBIA FŐBB GAZDASÁGI MUTATÓI

	2009	2010	2011*	2012*	2013*
Nominál GDP (milliárd USD)	376	435,3	477,7	520,9	570,1
Reál GDP (%-os változás)	0,6	3,8	4,3	4,8	5,1
Olajtermelés (millió hordó/nap)	8,2	8,3	8,5	8,8	9,1
Népesség (millió fő)	26,2	27,1	27,9	28,8	29,7
Olajár (USD/hordó)	62	78	85	90	95

Forrás: Saudi Arabian Monetary Agency <http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/Pages/Home.aspx> (2012.11.11.) alapján saját szerkesztés

*Az általam használt forrás 2011 januárjában készült, így ezek az adatok csupán előrejelzések.

A fenti táblázatban az az érdekes, hogy vannak már olyan adatok, amelyek a 2011-es, sőt a 2012-es évekből már a rendelkezésünkre állnak. Ilyen például a népességszám, amely 2011-ben 28 082 541 fő volt. Az előrejelzés ezen év esetén tehát megállja a helyét.

Az olajkitermeléssel kapcsolatban azonban óvatosabbak voltak az elemzők, mint a valóság. 2011-ben ugyanis már 9,311 millió hordó olajat állított elő az ország egy nap alatt. 2012 októberében pedig 9,753 millió hordót. Az előrejelzések szerint ezt a mennyiséget csak 2013-ban vagy még később kellett volna elérnie a királyságnak. Ez is alátámasztja tehát a korábban már említett exportkényszert, illetve a belső kereslet növekedése miatti termelésfokozást.

Az olajár 2012.11.11-én 85 USD/hordó volt, tehát az elemzők itt is tévedtek valamennyit, hiszen 2012-re ennél magasabb értéket vártak. Tény azonban, hogy az éves értéket átlag alapján adják meg, tehát előfordulhat, hogy a 2012-es éves olajár-szint a 90 USD/hordó körül lesz. Az mindenképpen várható, hogy az olaj ára továbbra is emelkedő tendenciát fog mutatni.

²⁹ Samba Financial Group: Saudi Arabia: Baseline Forecast 2011-13 (2012.10.16.) alapján

Szaúd-Arábia gazdasági teljesítménye továbbra is javuló tendenciát fog mutatni, ami a korábban már említett magas olajáraknak, a kormányzati beruházásoknak és a külföldi tőkének köszönhető. Az olajból származó bevételekből a kormány továbbra is támogatni fogja a nem-olaj szektort, ezzel segítve a gazdaság diverzifikációját.

A királyság pénzügyi helyzete tehát nem ad okot aggodalomra. Bár a magánbefektetések egyelőre alatt maradnak az állami beruházásoknak, de a liberálisabb gazdaságpolitika napjainkban legalább már engedi a magánszektor beruházásainak megvalósulását. Az infláció is csökkent: a 2008-as 9,9%-os szintről 2011-re 5,7%-ra. Sikerült csökkenteni az államadósság mértékét is: 2008-ban az adósság a GDP 13,2%-át tette ki, 2011-ben azonban már csak 7,5%-ot.

Az ország 142 ország közül a 17. helyen áll a világ versenyképességi rangsorában, 2010-ben a 18. helyen állt az FDI befogadók rangsorában, kiáramlás szempontjából viszont csak a 46.-on.

Összességében elmondható tehát, hogy az ország gazdasági növekedésére továbbra is számítani lehet. Kérdés azonban, hogy képes lesz-e túllépni az olajexportálási kényszeren, illetve valóban megvalósul-e a gazdaság diverzifikációja.

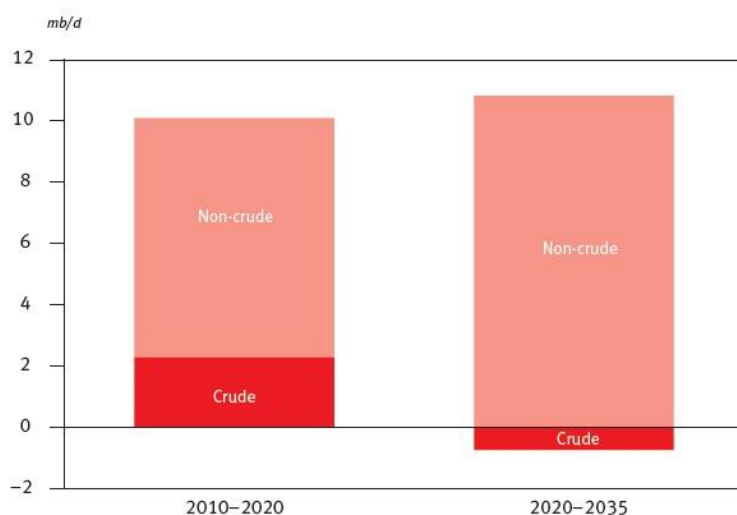
2.6 A világ olajkészletei és felhasználásuk a jövőben

Mivel Szaúd-Arábia legfontosabb exportcikke az olaj és fő bevételi forrása is az olajkereskedelemből származó jövedelem, így dolgozatomban fontosnak tartottam megvizsgálni azt, hogy a világ olajkészleteire vonatkozóan milyen előrejelzések vannak. Erre vonatkozóan az OPEC World Oil Outlook 2012 dokumentumát használtam fel.

A 7. számú ábrán azt láthatjuk, hogy miként alakul a nyersolaj és a feldolgozott olaj kínálata 2010-2020 és 2020-2035 között.

7. SZÁMÚ ÁBRA: A NYERSOLAJ ÉS A FELDOLGOZOTT OLAJ KÍNÁLATA (MILLIÓ HORDÓ/NAP)

Incremental crude and non-crude oil supply in the Reference Case

Forrás: World Oil Outlook 2012 opec.org -

http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/WOO2012.pdf
(2012.11.13.)

Az ábra alapján azt a következtetés vonhatjuk tehát le, hogy a feldolgozott olaj sokkal nagyobb mennyiségben áll rendelkezésre, mint a nyersolaj. A 2010-2020 közötti időszakban még mindkét termék kínálata növekvő, a jövőben azonban a nyersolaj kínálatban csökkenés fog mutatkozni. Megalapozottnak tűnik tehát az az előrejelzés, miszerint Szaúd-Arábia esetében is számolni kell a rendelkezésre álló olajtartalékok kimerülésével.

Ezzel összehasonlítva érdekes lehet megnézni azt, hogyan alakul a világ olajkereslete az elkövetkező években. Ezt mutatja a 4. számú táblázat és a 8. számú ábra.

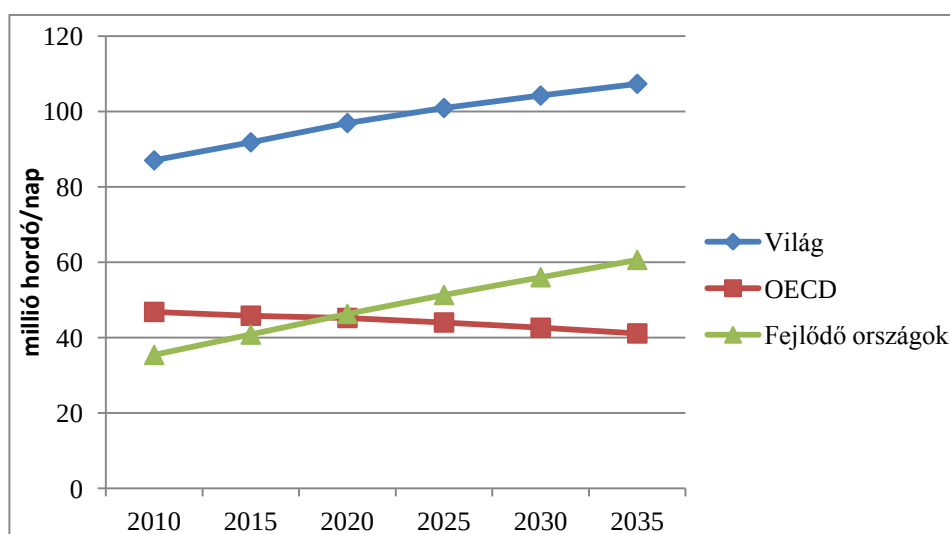
4. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: A VILÁG OLAJKERESLETE (MILLIÓ HORDÓ/NAP)

	2010	2015	2020	2025	2030	2035
Világ	87,0	91,8	96,9	100,9	104,2	107,3
OECD³⁰	46,8	45,8	45,2	44,0	42,6	41,1
Fejlődő országok	35,4	40,8	46,3	51,3	56,0	60,6

Forrás: World Oil Outlook 2012 opec.org -

http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/WOO2012.pdf (2012.11.13.)

alapján saját szerkesztés

8. SZÁMÚ ÁBRA: A VILÁG OLAJKERESLETE (MILLIÓ HORDÓ/NAP)

Forrás: World Oil Outlook 2012 opec.org -

http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/WOO2012.pdf (2012.11.13.)

alapján saját szerkesztés

A táblázat és az ábra alapján megállapítható, hogy míg napjainkban az OECD – tehát a fejlett országok – olaj iránti kereslete meghaladja a fejlődő országok keresletét, addig 2020-tól ez a tendencia megfordul. Ennek az az oka, hogy a fejlődő országokban a népességnövekedés még mindig jelentős (láttuk ezt Szaúd-Arábia esetén is), emiatt az országok belső kereslet is folyamatosan nő.

³⁰ OECD: Organization for Economic Co-operation and Development. A fejlődő országokat tömörítő nemzetközi szervezet.

Megvizsgáltam azt is, hogy a világ olajkínálatából hogyan részesednek az OECD-országok és a nem OECD-országok, tehát a fejlett és fejlődő országok. Az eredményeket az 5. számú táblázat tartalmazza.

5. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: A VILÁG FOLYÉKONY NYERSANYAG KÍNÁLATA (MILLIÓ HORDÓ/NAP)

	2010	2015	2020	2025	2030	2035
OECD	20	21,8	27,6	23,3	24,1	24,9
Nem OECD	52,3	55,8	58,6	60,1	61,1	62,7

Forrás: World Oil Outlook 2012 opec.org -

http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/WOO2012.pdf (2012.11.13.)

alapján saját szerkesztés

Az adatok alapján szignifikáns különbség mutatkozik az OECD és nem OECD tagországok között. Ennek az az oka, hogy a legnagyobb olajkitermelő országok (pl. Szaúd-Arábia, Oroszország, Kína) nem tagjai az OECD-nek. Azt a következtetés is levonhatjuk, hogy összességében mindkét ország-csoport nyersanyagkínálata növekedni fog a jövőben. Ez a fejlődőek esetében a népességnövekedéssel, a fejlettek esetén pedig a várható magas olajárakkal áll összefüggésben.

Összegezve elmondható, hogy az olajkitermelés nemcsak Szaúd-Arábiában, hanem a világ valamennyi olajtermelő államában fokozódik. A válság után az olajárak ismét magasak, így minden ország arra törekszik, hogy a lehető legtöbb bevételre tegyen szert az olajexportból.

Az előrejelzések szerint a következő 10-15 évben ez a gazdasági tevékenység nem jelent majd problémát a rendelkezésre álló nyersolaj mennyiségében. Az azonban nem elhanyagolható tény, hogy a legtöbb országban kutatások és jelentős eredmények is vannak arra vonatkozóan, hogy lehetne kiváltani az olajat mint nyersanyagforrást. Szaúd-Arábia is beállt ezen országok sorába, hiszen a King Abdullah Egyetemen napenergiával és annak felhasználásával kapcsolatos kutatásokba kezdett, hogy legalább a hatalmas belső kereslet kielégítésében kiváltsa az olajat.

3. Szaúd-Arábia társadalmi fejlettsége

Az előző fejezetekben láthattuk tehát, hogy Szaúd-Arábia a globális nehézségek ellenére gazdaságilag rendkívül jól teljesít. Egy ország fejlettségét azonban nemcsak a gazdasági mutatószámokkal tudjuk mérni. Sőt bizonyos országok esetében – és ilyen Szaúd-Arábia is - fontos megvizsgálni, hogy a gazdasági jólét hogyan érinti a társadalmat, mennyire valósul meg az adott országban az a frázis, hogy a gazdasági fejlődés társadalmi fejlődést eredményez.

3.1 Emberi Fejlettségi Index (HDI)

1990-ben az ENSZ Fejlesztési Programjának keretében (UNDP) készült egy jelentés Emberi Fejlettségi Jelentés címmel. Az írás alkotói Mahbub ul Haq és Amartya Sen közgazdászok voltak. A jelentésben megalkottak egy mutatószámot (HDI – human development index), amely az emberi fejlettség mérésére volt hivatott különböző komponensek segítségével. A komponensek az elmúlt 20 évben változáson mentek át. Jelenleg három fő komponens vizsgálnak: egészségügy, oktatás, életszínvonal. Mindhárom komponensen belül vannak mutatószámok, amelyek alapján meghatározható az adott komponens értéke. Az egészségügyi komponens a születéskor várható élettartammal méri (minimum 25, maximum 85 év). Az oktatási komponens mutatószámai az oktatásban eltöltött átlagos idő (25 évnél idősebb felnőttek esetén), illetve az oktatásban várhatóan eltöltött idő (iskoláskorú gyerekek esetén). Az életszínvonal mérésére az 1 főre jutó GNI-t (bruttó nemzeti jövedelem) használják (minimum 100 USD, maximum 40 000 USD). A komponensek alapján egy komplex mutatószámot kapunk, amelynek értéke 0 és 1 közé esik. Nagyon magasan fejlettnak számítanak azok az országok, melyek esetében a HDI 0,79, vagy annál magasabb. A 0,7-0,78 közötti értékkel rendelkező országok magasan fejlettnak, a 0,52-0,69 közötti országok közepesen fejlettnak, a 0,51 alattiak pedig alacsonyan fejlettnak, fejletlennek mondhatók.³¹

³¹hdr. undp.org - <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/> (2012.11.14.)

Szaúd-Arábia a legfrissebb, 2011-es jelentés szerint (ami 2010-es adatokat tartalmaz) a magasan fejlett országok közé tartozik. HDI mutatója ugyanis 0,770, ezzel a vizsgált országok között az 56. helyen áll. A királyságban a várható élettartam 73,9 év, az 1 főre eső GNI 23 274 USD, az átlagosan oktatásban eltöltött évek száma a felnőttek esetén 7,8, az oktatásban várhatóan eltöltött évek száma az iskoláskorúaknál 13,7 év.³²

Ezek az értékek azonban önmagukban még nem sok mindent mondanak. Érdekes tehát Szaúd-Arábia értékeit a legmagasabb HDI-vel rendelkező Norvégia eredményeivel összehasonlítani.

6. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: A HDI ALAKULÁSA NORVÉGIÁBAN ÉS SZAÚD-ARÁBIÁBAN (2011)

	Születéskor várható élettartam (év)	Oktatásban átlagosan eltöltött idő (év)	Oktatásban várhatóan eltöltött idő (év)	Bruttó nemzeti jövedelem 1 főre vetítve (USD)	HDI értéke
Norvégia	81,1	12,6	17,3	47 557	0,943
Szaúd-Arábia	73,9	7,8	13,7	23 274	0,770

*Forrás: Human Development Report 2011 Sustainability and Equity: A Better Future for All
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf (2012.11.14.) alapján saját szerkesztés*

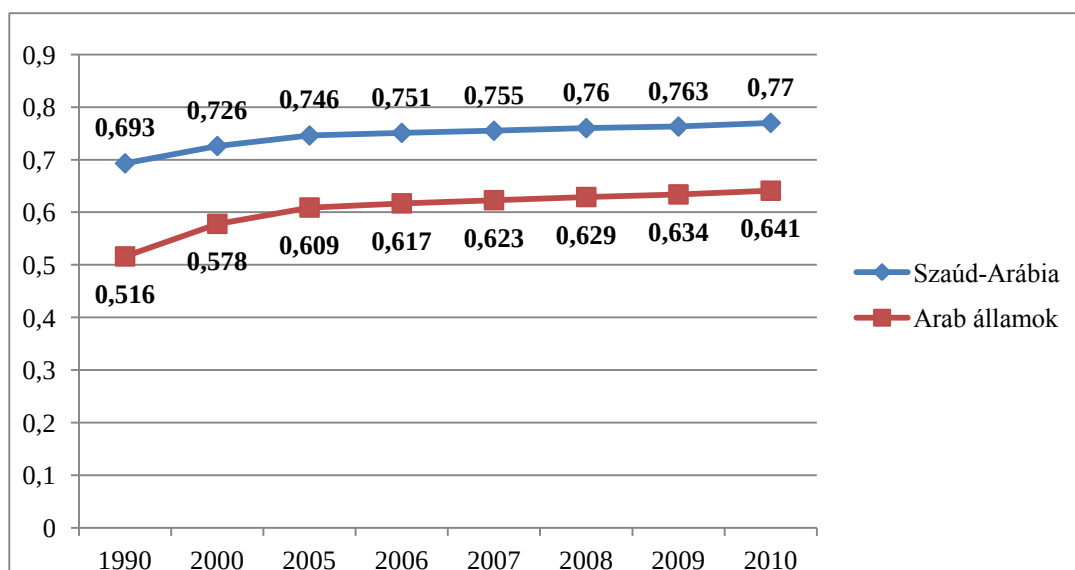
Látható tehát, hogy Norvégia esetében főként az oktatási komponensben van különbség, hiszen az északi országban a beiskolázási korban lévő gyermekek előtt 17 évnyi tanulás áll, addig Szaúd-Arábiában csak 14. Korábban említettem, hogy a külföldi befektetők azért nem jelentek meg az országban, mert a munkaerő drága és alacsonyan képzett. A Human Development Report 2011 megerősíti ezt, hiszen ez alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a szaúdi fiatalok legnagyobb része csupán középiskolai végzettséggel rendelkezik, ami a befektetők számára nem elegendő.

Szintén érdemes megvizsgálni Szaúd-Arábia fejlettségi mutatóját a többi arab államhoz³³ képest.

³² Human Development Report 2011 – Sustainability and Equity: A Better Future for All
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf (2012.11.14.)

³³ Arab államok: Algéria, Bahrein, Dzsibuti, Egyiptom, Egyesült Arab Emírátsok Irak, Jemen, Jordánia, Katar, Kuwait, Libanon, Líbia, Marokkó, Palesztina, Omán, Szaúd-Arábia, Szudán, Szíria, Tunézia,

9. SZÁMÚ ÁBRA: 1990 ÉS 2010 KÖZÖTT A HDI ALAKULÁSA SZAÚD-ARÁBIÁBAN ÉS AZ ARAB

ORSZÁGOKBAN

Forrás: [hdrstats.undp.org](http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/SAU.html) - <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/SAU.html> (2012.11.14.) alapján saját szerkesztés

Az ábra jól mutatja, hogy mind az Arab államok összességében, mind pedig Szaúd-Arábiában folyamatos javulás jellemzi a HDI mutatót. Viszont az sem elhanyagolható, hogy Szaúd-Arábia értékei minden évben felülmúlták a többi állam eredményeit.

3.2 Egyenlőtlenséggel Korrigált HDI (IHDI)

Az 1990-ben kidolgozott HDI-t rengeteg kritika érte. A legtöbben azt kifogásolták, hogy kizárólag a nemzeti teljesítményre és a nemzetek közötti rangsorra fókuszál, de nem fordít kellő figyelmet a fejlődés globális problémáira, illetve nem veszi figyelembe az országon belüli egyenlőtlenségeket.³⁴ Ezért 2010-ben a UNDP kidolgozott egy egyenlőtlenséggel korrigált mutatót, az IHDI-t (inequality-adjusted HDI). Ez a mutató is ugyanazt a három komponenst vizsgálja, mint a HDI, csak ez esetben külön vizsgálja a férfiak és a nők helyzetét. Tökéletes társadalmi egyenlőség esetén az IHDI megegyezik a HDI-vel, viszont ha bármelyik komponensben egyenlőtlenség tapasztalható a nemek között, az országok büntetőpontokat kapnak, így az IHDI a HDI értéke alá csökken.³⁵

³⁴ Füzi Anita: Regionális gazdaságfejlesztés gyakorlat, órai jegyzet

³⁵ [hdr.undp.org](http://hdr.undp.org/en/statistics/ihdi/) - <http://hdr.undp.org/en/statistics/ihdi/> (2012.11.14.)

Szaúd-Arábia esetén a 2011-es Human Development Report csak egy mutatószám kapcsán rendelkezett adatokkal, ez pedig a születéskor várható élettartam. Ez esetben az eredmény 11,5%-os visszaesést mutat a HDI-hez képest.

Érdemes megemlíteni, hogy még a HDI szempontjából a legjobban teljesítő Norvégiában is tapasztalhatunk társadalmi egyenlőtlenségeket. Az ország IHDI értéke 0.890, ami a HDI-hez képest 5,6%-os visszaesést jelent. A legnagyobb egyenlőtlenség a jövedelmek tekintetében mutatkozik, itt a csökkenés 10,6%-os.

3.3 Nemek közti Egyenlőtlenség Indexe (GII)

A GII (gender inequality index) azt vizsgálja, hogy a nők és a lányok mennyire vannak diszkriminált helyzetben az egészségügy, az oktatás és munkaerőpiac tekintetében. Ezen a három területen öt mutatószámot vizsgál a UNDP. Az egészségügyi komponens két fő indikátorból áll: anyai halandóság és serdülőkori termékenység. Az oktatási komponens szintén két mutatószám alapján számolják ki: az egyik a parlamenti képviselő, a másik pedig az elérhető oktatás (középiskolai szint vagy e feletti). A munkaerő-piaci komponens esetén egyetlen indikátort vesznek figyelembe, ez pedig a foglalkoztatottságot.³⁶

Szaúd-Arábia a vizsgált országok közül 0,646-os GII értékével a 135. helyen áll. A mutatószámok értékeit a 7. számú táblázat mutatja.

7. SZÁMÚ TÁBLÁZAT: A GII ÉRTÉKEI SZAUÓD-ARÁBIÁBAN (2011)

Mutatószámok	Eredmények
Anyai halandóság (100 000 nőre vetítve)	24
Serdülőkori termékenységi ráta	11,6
Parlamentben a nők aránya (%)	0,0
25 évnél idősebbek között minimum középiskolai végzettség (%)	50,3 (nők) - 57,9 (férfiak)
Munkaerő-piaci jelenlét (%)	21,2 (nők) - 79,8 (férfiak)

Forrás: Human Development Report 2011 - Sustainability and Equity: A Better Future for All
http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf (2012.11.14.) alapján saját szerkesztés

³⁶hdr.undp.org - <http://hdr.undp.org/en/statistics/gii/> (2012.11.14.)

A táblázat alapján elmondhatjuk, hogy a királyságban a legnagyobb egyenlőtlenség a munkaerő-piaci és a politikai részvételben tapasztalható. A szaúdi munkavállalók majdnem 80%-a férfi, míg alig több mint 20%-uk nő. Az országban nincs ugyan olyan törvény, amely tiltaná a nők munkához való jogát, a szokásjog azonban erős, emiatt a nőknek csak nagyon kevés százaléka dolgozik. Hagyományosan ugyanis a férfiak feladata a család eltartása, a nők az otthoni feladatokért felelnek. Bizonyos családokban a nők szinte ki sem mozdulnak otthonaikból. A politikai részvétel 0%-os aránya pedig azért nem meglepő, hiszen Szaúd-Arábiában a nők nem rendelkeznek szavazati joggal és nem is választhatók. A jelenlegi reformok szerint 2015-ben vehetnek részt először nők a választásokon. (A nők helyzetével bővebben a 3.7 fejezetben foglalkozom.)

3.4 Gender Empowerment Index (GEM)

Az index azt vizsgálja, hogyan állják meg a nők a helyüket a társadalomban. Négy mutatószám alapján készítik el a UNDP az értékelést. Az egyik a parlamenti helyek száma, a másik a férfiakéhoz viszonyított becsült jövedelem aránya, a harmadik a törvényhozásban, vállalatvezetésben, magasabb közhivatalokban dolgozó nők aránya, az utolsó pedig a szakképesítéssel rendelkező nők aránya.³⁷

A legfrissebb adatok ezen mutatószám esetén 2007/2008-asak. Szaúd-Arábia 0,254-es értékével a vizsgált országok közül a 92. A nők parlamenti részaránya 0% volt ebben az időszakban is. A férfiakéhoz viszonyított becsült jövedelem 0,16, ami azt jelenti, hogy amíg egy munkáért a férfiak 1 USD kapnak, addig a nők 0,16 USD-t. A törvényhozásban, vállalatvezetésben, magasabb közhivatalokban dolgozó nők aránya 31% volt 2007/2008-ban, míg a szakmunkások között csupán 6% volt a nők aránya.³⁸ Ez a mutatószám tehát arányaiban hasonló eredményeket mutat, mint az előző GII.

³⁷ [hdr.undp.org - http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_GEM.pdf](http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_GEM.pdf) (2012.11.14.)

³⁸ [hdr.undp.org - http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_GEM.pdf](http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_GEM.pdf) (2012.11.14.)

3.5 Multidimenziós Szegénységi Index (MPI)

1997-ben alkotta meg a UNDP az emberi szegénységi indexet (HPI – human poverty index). Ez egy deprivációs index, vagyis azt méri, hogy adott országban az emberek mitől vannak megfosztva. Ezt fejlesztették tovább 2010-ben, és készítették el a multidimenziós szegénységi indexet (MPI - multidimensional poverty index), melynek a célja a valós szegénység kiszűrése.

Három komponenst 10 indikátor alapján értékelnek. A három fő mutató az oktatás, egészségügy és életszínvonal (ez a mutató is a HDI-t veszi alapul).

Az oktatáson belül 2 mutatószámot vizsgálnak: iskolában eltöltött évek száma (a családnak hány olyan tagja van, aki nem fejezte be az első 5 osztályt) és a gyermekek beiskolázása (van-e a családban olyan iskoláskorú gyermek, aki nem jár általános iskolába).

Az egészségügyi komponens esetén a gyermekhalandóság (családon belül született-e olyan gyermek, aki nem érte meg az 1 éves kort) és a tápláltság (van-e olyan a családban, aki alultáplált) a meghatározó.

Az életszínvonalat 6 mutatószámmal mérik: elektromosság (nincs bekötve a villany), egészségügyi berendezések (nincs WC vagy közösen használják más családokkal), ivóvíz (30 percnél többet kell gyalogolni tiszta ivóvízért), padló (homok, agyag, szárított ürülék) főzés (fa, brikett, szárított ürülék), eszközállomány (nincs több mint egy televízió, rádió, telefon, kerékpár, motorbicikli).³⁹

A 2011-es Human Development Reportban Szaúd-Arábia nem szerepel az MPI alapján vizsgált országok között.

Összességében elmondható, hogy Szaúd-Arábia esetében igaz az, hogy a magas gazdasági fejlettség magas társadalmi fejlettséggel jár (ha csak a HDI-t vesszük figyelembe). Annak ellenére azonban, hogy a királyság a magasan fejlett országok csoportjába tartozik, láthattuk, hogy hatalmas problémákkal küzd, elsősorban a női egyenjogúság területén. Az ország esetében ennek elsősorban kulturális okai vannak, hiszen a politikai rendszer elvileg nem tiltja a nők munkavállalását, illetve oktatásban való részvételét, a vallás által kialakított erős szokásjog azonban mégis korlátozza a nők lehetőségeit. Ezzel a kérdéssel foglalkozom a következő fejezetben.

³⁹ [hdr.undp.org - http://hdr.undp.org/en/statistics/mpi/](http://hdr.undp.org/en/statistics/mpi/) (2012.11.14.)

3.6 A nők helyzete Szaúd-Arábiában

Ha ma valaki a szaúdi nőkre gondol, akkor dolog jut eszébe: az abaja (az egész testet elfedő ruha) és az alávetettség.

Nem volt ez azonban mindig így. Mohamed próféta feleségei között például több határozott, önálló nő is volt. Hadídzsa nevű feleségének sikeres vállalkozása volt, ahol maga a próféta is dolgozott, egészen addig, amíg a nő férjül nem választotta. A próféta halála után pedig utolsó felesége, Aisa a törzsi harcosok élére állva vett részt az öröklési háborúban.⁴⁰

Ma Szaúd-Arábiában a nők kötelesek eltakarni arcukat és testüket az utcán, nem szavazhatnak, nem vehetnek részt a helyi közéletben, nem vezethetnek autót, illetve nem utazhatnak férfi jelenléte nélkül, a munkahelyeken pedig külön helyiségben dolgoznak. Léteznek külön nőket kiszolgáló üzletek, a gyorséttermekben külön sorba kell állniuk, illetve a vállalatoknál vannak olyan irodák, ahol csak nőket fogadnak. A szaúdi vallási rendőrség, a HAJA (Az Erény Előmozdítása és a Bűn Megelőzése Bizottság) tagjai gondoskodnak arról, hogy az iktilat (a nemek keveredése) még csak véletlenül se történhessen meg. Az országban működik az úgynevezett gyámsági rendszer, aminek a lényege, hogy minden nőnek szüksége van egy gyámra (apa, férj, testvér), akinek kötelessége, hogy jogi és személyes ügyekben irányítsa a nőt, megmondja neki, hogy mi tehet és mit nem.⁴¹

Az iszlám vahhabita nézetei szerint minden férfi köteles engedelmeskedni Allahnak, a nők pedig kötelesek engedelmeskedni a férfiakkal és Allahnak. A Korán ki is mondja: „A férfiak fölötté állnak a nőknek.” Egy férfinak Allah megengedi, hogy akár négy felesége is legyen, egy nőnek azonban csak egy férje lehet. Mivel a Korán nagyon szigorúan tiltja a házasságtörést, így a vallástudósok szerint a poligámia jelenti a családok stabilitását. Ha egy férfinak több felesége van, akkor köteles mindegyiket egyformán szeretni. Erre a kitételre hivatkoznak az iszlám teológusok, amikor arról beszélnek, hogy az iszlám védi a nők jogait. A gyakorlatban ez azonban nem igazán működik, hiszen azokat a lányokat, akiket megbecstelenítettek, apjuk még ma is nyilvánosan megfojthatja. Az apáknak jogában áll

⁴⁰ Lázadás a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html (2012.10.24.)

⁴¹ Emancipáció Szaúd-Arábiában <http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szaud-arabiaban/> (2012.10.24.)

Milyen nőnek lenni Szaúd-Arábiában?

http://www.ng.hu/Civilizacio/2005/02/Milyen_nonek_lenni_Szaud_Arabiaban (2012.10.24.)

More Rights for Women in Saudi Arabia <http://www.english-online.at/news-articles/people/more-rights-for-women-in-saudi-arabia.htm> (2012.10.24.)

Merényi Zoltán: Élet a fátyol mögött <http://www.merenyi.baptist.hu/index.php?m=2099> (2012.10.24.)

lányukat 10 éves korától férjhez adni, illetve a lány gyermekek csupán feleannyit örökölhetnek, mint a fiúk. A férfiak és nők megkülönböztetése nemcsak erre a világra szól. A Korán szerint mindkét nem tagjai eljuthatnak ugyan a Paradicsomba, ott azonban különböző sors vár majd rájuk.⁴²

Sokan emlékezhetnek arra, hogy az idei nyári olimpián két atlétanő is képviselte Szaúd-Arábiát. Erről azonban a szaúdiaknak csak nagyon kis százaléka tud, mivel az állami kézben lévő média említést sem tett róluk. A két sportolónak külön NOB-meghívóra volt szüksége, ugyanis az országban nem rendeznek kvalifikációs versenyeket nők számára. Sőt a legtöbb lányiskolában tilos a testnevelés óra. A női sportot felesleges időpazarlásnak és a romlottsághoz vezető útnak tartják. Emellett a sport a férfiak és a nők keveredéshez vezet, a mezek pedig szemérmetlenek. A vallási hatóságok sokszor még olyankor is leállítják a nagy ritkán megrendezésre kerülő női versenyeket, ha a nézők is kizárólag hölgyek.⁴³

Nyugati gondolkodással azt mondhatjuk, hogy a szaúdi nők elnyomásban élnek. De valóban igaz ez? Saját helyzetük megítélésével kapcsolatban a szaúdi nők is megosztottak.

A 2000-es évek második felében egyre több kampány indult meg azért, hogy a nők jogait kiterjesszék. A nyilvános tiltakozások egyelőre még ritkák, de az internetes aláírásgyűjtés és találkozószervezés már nagyon is gyakori. Éppen az internet és az oktatás volt az, ami növelte a királyság lakosainak tudatosságát, kevésbé homályossá tette a közügyeket, felnyitotta a nők szemét. Arra még kevesen vállalkoznak, hogy nyíltan szembeszálljanak a hatóságokkal, de akadnak azért bátrak, akik a változás nevében nyilvánosan tiltakoznak. Ilyen például Manal as-Sarif, aki a legnagyobb arab olajvállalat, az Aramco munkatársa. 2011. május 22-én letartóztatták, ugyanis vette a bátorságot és gépkocsit vezetett, amiről videófelvételt készített, ami ma már a legnagyobb videómegosztó portálon, a YouTube-on is látható. A hatóságok azzal vádolták, hogy ezzel a tettevel rontotta a királyság megítélését külföldön, illetve lázította a közvéleményt. 8 nap fogság után Manal-t elengedték a király utasítására. Kálváriája azonban itt még nem ért véget. Egy emberi jog fórum szervezői meghívták őt Oslóba, hogy vegye át a Václav Havel díjat, amelyet az önálló vélemény kreatív képviselétéért ítélnek oda.

⁴²Merényi Zoltán: Élet a fátyol mögött <http://www.merenyi.baptist.hu/index.php?m=2099> (2012.10.24.)

A Korán magyar fordítása <http://www.egyistenhit.com/Quran/default.php> (2012.10.24.)

Balogh Tímea: A nők helyzete az iszlámban http://elib.kkf.hu/edip/D_13651.pdf (2012.10.24.)

http://europainok.uw.hu/html/nok_a_koranban.html (2012.10.24.)

⁴³Lázadás a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszolo_i_nok.html (2012.10.24.)

Az Aramconál azonban ezt nem nézték jó szemmel: főnökei megfenyegették, hogy ha elmegy Norvégiába, kirúgják. Manal úgy döntött részt vesz a díjátadón, és felmondott.⁴⁴

Szintén az autóvezetési tilalom ellen tüntetett az a kb. 40 nő, akik 2011 júniusában részt vettek a „women2drive” kampányban.⁴⁵

A női aktivisták az autóvezetésen kívül még számos ügyet felkaroltak. Ilyen például a gyermekházasságok tilalma, illetve az önálló vállalkozás indításának joga (a férj engedélye nélkül). A hosszú távú, jelentős eredmények azonban egyelőre váratnak magukra. Ezt mutatja Umm Muhammad esete is. Férje autószerelőként dolgozott, halála előtt megtanította feleségét is a szakmára. Umm ma azért küzd, hogy saját szerelőműhelyt nyithasson. A városi hatóság azonban elutasítja a kérelmeit, arra hivatkozva, hogy nő.⁴⁶

Ma már dolgozhatnak nők a bíróságokon, de csak a háttérben. Általában a bántalmazott és egyéb női megbízók ügyeit készítik elő, de a tárgyalóterembe csak férfi kollégáik léphetnek. A bántalmazási esetek száma egyre nő, hiszen ma már az orvosnők hivatalosan is bejelentik az ilyen eseteket. Korábban ezt a problémát magánjellegűnek tekintették, hiszen a nők a férj tulajdonai. Ma azonban már egyre inkább elterjedt az a nézet, hogy a családon belüli erőszak bűncselekmény.⁴⁷

A szaúdi nőknek sikerült azt is elérniük, hogy a fehérneműüzletekben már ne csak férfiak dolgozzanak. A konzervatív nézeteket vallók is belátták ugyanis, hogy egy nő számára megalázó lehet, hogy egy idegen férfitől kell fehérneműt vásárolnia. Idén nyáron a kozmetikai és illatszerüzletek személyzetét is elkezdték átalakítani: a férfiak helyett itt is nőket alkalmaznak a jövőben.⁴⁸

Bár az iszlám törvények nem tiltják a női munkát, az erős szokásjog nagyon megnehezíti a nők helyzetét. Mivel egyre több nő építene karriert, a megoldást a külön városokban látják. A férfimentes várossal a nők össze tudnák egyeztetni a karrierálmokat az iszlám jogrenddel. A tervek már készülnek, és az építkezés is megkezdődhet jövőre. A nők városa keleten, Hafuf

⁴⁴ Lázas a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html (2012.10.24.)

⁴⁵ Human Rights Watch – Saudi Arabia

http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/saudi-arabia_2012.pdf (2012.10.24.)

⁴⁶ Emancipáció Szaúd-Arábiában <http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szau-arabiaban/> (2012.10.24.)

Lázas a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html (2012.10.24.)

⁴⁷ Lázas a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html (2012.10.24.)

⁴⁸ Nem léphet be férfi a nők városába <http://www.nlcafe.hu/ezvan/20120814/nok-varosa-szau-arabia/> (2012.10.24.)

Emancipáció Szaúd-Arábiában <http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szau-arabiaban/> (2012.10.24.)

település közelében épülne meg. A tervezett beruházás kb. 30 milliárd forintnak megfelelő összegbe kerül. A tervek szerint a településen 5000 új munkahelyet hoznak létre a textil-, a gyógyszer- és az élelmiszer-feldolgozó ipar területén, de az önálló vállalkozások indítása sem kizárt.⁴⁹

A változásokat követelő nők rendkívül különbözőek: vannak köztük kiváltságos helyzetben lévő dolgozó nők, elszegényedett özvegyasszonyok, feltörekvő egyetemisták, férjük brutalitása elől menekülő asszonyok, de Abdullah király lányai is.⁵⁰

Sőt állítólag maga Abdullah király is támogatja a nők jogainak bővítését. Ezt bizonyítja, hogy korábban bizonyos lapokban olyan képek jelentek meg róla, amelyeken a körülötte lévő nők arca nem volt eltakarva. 2009-ben miniszterhelyettessé nevezett ki egy nőt, 2010-ben pedig koedukált egyetemet alapított. Azt a magas rangú egyházi személyt pedig, aki bírálta ezen egyetemen a nemet keveredését, eltávolították posztjáról. 2011. szeptember 25-én a király azt is megígérte, hogy a 2015-ös választásokon már a nők is szavazhatnak, illetve választhatóak lesznek. Korábban ezek elképzelhetetlenek voltak.⁵¹

Az éremnek azonban két oldala van. A szaúdi nők esetében a liberális gondolkodásúak mellett jelen vannak a konzervatív gondolkodásúak, akik nem minden esetben férfiak. Roudha Juszeif 15 társával karöltve elindította saját kampányát „A gyámom tudja, mi a legjobb nekem” névvel. A 16 hölgy 2 hónap alatt összesen 5400 aláírást gyűjtött össze, amellyel céljuk az, hogy a király elutasítsa a szabadságra buzdítók kéréseit, illetve büntessék meg azokat, akik a férfiak és nők egyenlőségére és nyilvános helyen történő keveredésére szólítanak fel. Roudha szerint a gyámság intézménye nem korlátozza őt semmiben, hiszen az előírások nem akadályozták meg abban, hogy bátyja (aki a gyámja) engedélye nélkül belekezdjen a kampányba. Szerinte a fátyol nem az elnyomás jele, hiszen megvédi őt a parázna tekintetektől. Az iszlám törvényekhez ragaszkodás pedig nem korlátozza a nők véleményalkotási szabadságát. A kampány résztvevői biztosak abban, hogy a szaúdiak többsége az ő nézeteiket osztja, a liberális gondolkodásúakat pedig a nyugatiak befolyásolják, akik nem ismerik a szaúdi nők igényeit és nézeteit.⁵²

⁴⁹ Nem léphet be férfi a nők városába <http://www.nlcafe.hu/ezvan/20120814/nok-varosa-szau-arabia/> (2012.10.24.)

⁵⁰ Lázas a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html (2012.10.24.)

⁵¹ Emancipáció Szaúd-Arábiában <http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szau-arabiaban/> (2012.10.24.)

Human Rights Watch – Saudi Arabia

http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/saudi-arabia_2012.pdf (2012.10.24.)

⁵² Emancipáció Szaúd-Arábiában <http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szau-arabiaban/> (2012.10.24.)

A királyságban azonban nincsenek közvélemény-kutatások, így nem lehet megítélni, hogy a nők jogaiért indított kampányok vagy épp az ellenkampányok mennyire népszerűek. Nem derül fény arra sem, hogy egyik vagy másik kezdeményezés mennyire tükrözi az ország teljes nőlakosságának véleményét. Az mindenesetre biztos, hogy ha lesznek is változások a nők jogaiban, azok mindenképpen lassan bekövetkező változások lesznek, hiszen nehéz lehet szembesülni azzal, hogy amiben hittek, amihez eddig tartották magukat, az mostantól érvénytelen.⁵³

⁵³ Emancipáció Szaúd-Arábiában <http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szaud-arabiaban/> (2012.10.24.)

Összegzés

Dolgozatomban igyekeztem átfogó képet adni Szaúd-Arábia jelenlegi gazdasági és társadalmi helyzetéről. A kutatásom során a lehető legfrissebb tanulmányokat, kutatási eredményeket és statisztikai adatokat használtam fel, bár ezek elérése nem mindig volt egyszerű.

Összegzésként elmondhatom azt, hogy ugyan Szaúd-Arábia a világ 25 leggazdagabb országa közé tartozik, problémákkal itt is szembe kell nézni.

Az egyik legfontosabb és mindenképpen legsürgetőbb probléma az olaj kimerülése. Az OPEC World Oil Outlook 2012 jelentése szerint ezzel az eshetőséggel 2035-ig biztosan nem kell számolni, a távoli jövőben ez igenis komoly problémát jelenthet az országnak. Ennek több oka is van. Az egyik, hogy a királyság tulajdonképpen az olajexportból származó jövedelmekből él. Ha az olajmezők minősége romlik, akkor a kitermelt olaj minősége is romlik. Erre az importáló országok is hamar fel fognak figyelni és a szaúdi olaj iránti kereslet csökkenni fog, így a bevételek is visszaesnek. Mivel a legtöbb fejlesztés az országban az olajbevételek átcsoportosításából származik, ha csökken az export ezek projektek félbeszakadnak, újabbakba pedig nem fognak belekezdeni. Az olajkimerülés GDP-visszaeséssel jár együtt, ami a társadalomra is kihat, hiszen megnő a munkanélküliség, ami viszont zavargásokhoz vezet. Az olajexport fenntartása tehát nemcsak a gazdaság növekedése szempontjából fontos, hanem a politikai rendszer fenntartása miatt is.

A másik probléma a belső kereslet növekedése. A lakosságszám állandó növekedésével az olaj iránti kereslet is nő, így a kitermelt olaj egy részét ennek kielégítésére kell felhasználni. Az olajforrások kimerülése esetén azonban ez is problémás lehet. A helyzet kezelésére két megoldás létezik. Az egyik, hogy a társadalomra jellemző energiapazarlást vissza kell fogni, a másik pedig, hogy a belső keresletet nem olajjal kell kielégíteni, hanem valamilyen alternatív energiaforrással. Szaúd-Arábia esetén a napenergia lenne a legalkalmasabb. Erre vonatkozóan vannak már kutatások, kérdés azonban, hogy ezek mikor mutatnak majd fel legelőször eredményeket, illetve mennyire lesz képes a társadalom átállni az új energiaforrásra.

Az országnak egyelőre azzal a problémával nem kell szembesülnie, hogy a gazdasági teljesítménye romlik. Az elemzések és előrejelzések szerint Szaúd-Arábia rendkívül hamar kilábalta a 2008-as gazdasági válságból, ami főleg az állami beruházásoknak volt köszönhető. A növekedés pedig az elkövetkező években is folytatódni fog, aminek oka az olajárak továbbra is magas szintje.

A gazdasági problémák mellett azonban társadalmi problémákkal is meg kell küzdenie az országnak. Az emberi fejlettségi index (HDI) alapján az ország a fejlett országok csoportjába tartozik, ez azonban nem jelenti azt, hogy a társadalomban minden rendben van.

Ha a mutató kiszámításánál figyelembe vesszük a nemek közti egyenlőtlenségeket, láthatjuk, hogy a nők emancipációja egyáltalán nem valósult meg. Az iszlám rendkívül erősen van jelen az országban, így a vallási törvények és a szokásjog határozzák meg az emberek mindennapjait. A politikai rendszer lehetővé tenné a nők számára a munkavégzést, a szokásjog miatt azonban a nőknek csak minimális hányada vállal valóban munkát. Ezt persze az is nehezíti, hogy az utcán és minden olyan esetben, ahol idegen férfiakkal kerülhetnek érintkezésbe (pl. a munkahelyen) fátyolt kell viselniük.

A fiatalok közül azonban egyre többen tanulnak nyugati egyetemeken, ahol látják, mennyire más a nők helyzete az európai országokban vagy akár Amerikában. Ők azok, akik leginkább kiállnak a változásokért. Egyelőre csak kisebb újításokat sikerült elérniük (pl. a fehérneműüzletekben már nem férfiak az eladók), de ha kitartóak, akár tartós eredményekre is számíthatnak.

A szaúdi nők helyzetének megítélése külső szemlélőként azért is nehéz, mert maguk a szaúdiak is megosztottak ebben a kérdésben. Európai gondolkodással azt mondhatnánk, hogy valamennyi nő örül a változásoknak és támogatják is ezeket. Az általam olvasott cikkek azonban azt mutatják, hogy a nők között jelentős számmal vannak olyanok, akik elégedettek mostani helyzetükkel, nem kérnek a változásokból.

Azt sem tudjuk biztosan, hogy a nők milyen arányban állnak a változás mellett és milyen arányban a jelenlegi rendszer fennmaradása mellett, ugyanis Szaúd-Arábiában nincsenek közvélemény-kutatások. Az mindenesetre biztos, hogy a változások elkezdődtek, még ha apró lépésekkel is. Arra is számítani lehet, hogy ezek a változások nem lesznek gyorsak, hiszen egy egész hitrendszert, évtizedek óta berögzült szokásokat kellene megváltoztatni.

Összességében elmondható, hogy bár Szaúd-Arábia gazdasági mutatói nagyon jók, az ország egy termékre fókuszál, amiből a jövőben problémái adódhatnak. Emellett pedig a nők helyzetét is kezelnie kell. Ez a kettős kihívás nagy terhet ró a politikai vezetésre, kérdés, hogy tudja-e kezelni a problémákat, és ha igen, hogyan.

Irodalomjegyzék

A Korán magyar fordítása

<http://www.egyistenhit.com/Quran/default.php> (2012.10.24.)

Balogh Tímea: A nők helyzete az iszlámban

http://elib.kkf.hu/edip/D_13651.pdf (2012.10.24.)

Cinti, Veronica: The GCC Countries' Growth Beyond Oil: The Special Case Of Saudi Arabia

<http://www.wbiconpro.com/238-Veronica.pdf> (2012.09.26.)

Emancipáció Szaúd-Arábiában (2010.07.01.)

<http://www.hirextra.hu/2010/07/01/emancipacio-szaud-arabiaban/> (2012.10.24.)

Füzi Anita: Regionális gazdaságfejlesztés gyakorlat, órai jegyzet

GCC Brief 2011

<http://www.gulfbase.com/research-report-39610> (2012.09.26.)

GCC Economic Review (2011. április)

<http://www.iefpedia.com/english/wp-content/uploads/2011/04/GCC-Economic-Review-1Q2011.pdf> (2012.10.01)

GCC Statistical Bullentin 2011 - <http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/index>

[eng.php?action=ShowOne&BID=498](http://sites.gcc-sg.org/DLibrary/index) (2012.09.26.)

Human Development Report 2011 - Sustainability and Equity: A Better Future for All

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf (2012.11.14.)

Human Rights Watch – Saudi Arabia

http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/saudiarabia_2012.pdf
(2012.10.24.)

J. Nagy László (1997): Az arab országok története a XIX-XX. században

Eötvös József Könyvkiadó, Budapest

Lázadás a fátyol mögött – A szaúdi változások legfőbb szószólói a nők (2012.08.13.)

[http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-
_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html](http://gondola.hu/cikkek/82138-Lazadas_a_fatyol_mogott_-_A_valtozasok_legfobb_szoszoloi_nok.html) (2012.10.24.)

Merényi Zoltán: Élet a fátyol mögött

<http://www.merenyi.baptist.hu/index.php?m=2099> (2012.10.24.)

Milyen nőnek lenni Szaúd-Arábiában?

http://www.ng.hu/Civilizacio/2005/02/Milyen_nonek_lenni_Szaud_Arabiaban
(2012.10.24.)

More Rights for Women in Saudi Arabia (2012.január)

<http://www.english-online.at/news-articles/people/more-rights-for-women-in-saudi-arabia.htm> (2012.10.24.)

OPEC Monthly Oil Market Report November 2012

http://www.opec.org/opec_web/en/index.htm (2012.09.26.)

Nem léphet be férfi a nők városába (2012.08.14.)

<http://www.nlcafe.hu/ezvan/20120814/nok-varosa-szaud-arabia/> (2012.10.24.)

Rostoványi Zsolt (1987): Az arab kelet a világ gazdaságban

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest

Samba Financial Group (2011. január): Saudi Arabia: Baseline Forecast 2011-13

<http://www.sama.gov.sa/sites/samaen/Pages/Home.aspx> (2012.11.11.)

Saudi Arabia's Economic Cities – Economic Cities Agency (SAGIA)

<http://www.sagia.gov.sa/en/Why-Saudi-Arabia/Economic-cities/> (2012.10.13.)

UNCTAD – Regional Trends in FDI (2012)

<http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Chapter-II-en.pdf>
(2012.09.26.)

Várhelyi Zsófia Anna (2003): Szaúd-Arábia és az Európai Unió kapcsolatai

http://elib.kkf.hu/edip/D_10378.pdf (2012.09.26.)

World Oil Outlook 2012

http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/WOO2012.pdf (2012.11.13.)

bbc.co.uk - http://www.bbc.co.uk/hungarian/specials/1819_oil_world/index.shtml
(2012.10.14.)

country-data.com - <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11566.html> (2012.09.26.)

country-data.com - <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11568.html> (2012.09.26.)

eia.gov - <http://www.eia.gov/countries/> (2012.10.14.)

en.wikipedia.org -

http://en.wikipedia.org/wiki/Saudi_Arabia#From_the_foundation_of_the_State_to_the_present (2012.10.14.)

en. wikipedia.org - http://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_relations_of_Qatar (2012.10.14.)

europainok.uw.hu - http://europainok.uw.hu/html/nok_a_koranban.html (2012.10.24.)

gfmag.com - <http://www.gfmag.com/gdp-data-country-reports/186-saudi-arabia-gdp-country-report.html#axzz29HytP5RL> (2012.10.14.)

hdr.undp.org - <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/> (2012.11.14.)

hdr.undp.org - <http://hdr.undp.org/en/statistics/ihdi/> (2012.11.14.)

hdr.undp.org - <http://hdr.undp.org/en/statistics/gii/> (2012.11.14.)

hdr.undp.org - http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_GEM.pdf (2012.11.14.)

hdrstats.undp.org - <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/SAU.html> (2012.11.14.9)

indexmundi.com - <http://www.indexmundi.com/facts/saudi-arabia/foreign-direct-investment#BX.KLT.DINV.CD.WD> (2012.11.11.)

oecd.org - <http://www.oecd.org/mena/investment/38906206.pdf> (2012.10.13.)

sesric.org - http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=1 (2012.10.17.)

sesric.org - http://www.sesric.org/oic-member-countries-infigures.php?c_code=44&cat_code=15 (2012.10.14.)